

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

SPECIALISTIČNO DELO

POZAVAROVANJE

Ljubljana, april 2004

MATJAŽ KALAN

IZJAVA

Študent Matjaž Kalan izjavljam, da sem avtor tega specialističnega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Ivana Ribnikarja in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo specialističnega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 2. 4. 2004

Podpis:
Matjaž Kalan

KAZALO

1. UVOD	1
2. SPLOŠNO O ZAVAROVANJU IN POZAVAROVANJU.	3
2.1. ZAVAROVANJE.....	3
2.1.1. Pojem zavarovanje.....	3
2.1.2. Funkcije zavarovanja.....	4
2.1.3. Značilnosti zavarovanja.....	4
2.1.4. Notranje in zunanje izravnavanje nevarnosti.....	5
2.2. POZAVAROVANJE.....	6
2.2.1. Pojem pozavarovanje.....	6
2.2.2. Osnovni pozavarovalni pojmi.....	6
2.2.3. Funkcije pozavarovanja.....	7
2.2.4. Razlike med zavarovanjem in pozavarovanjem.....	8
2.2.5. Gospodarski pomen pozavarovanja.....	9
3. POZAVAROVANJE.....	10
3.1. ZGODOVINSKI RAZVOJ POZAVAROVANJA.....	10
3.1.1. Svetovna zgodovina pozavarovanja.....	10
3.1.2. Zgodovina pozavarovanja na slovenskem.....	11
3.2. NAČINI POZAVAROVALNEGA KRITJA.....	13
3.2.1. Proporcionalna pozavarovanja.....	14
3.2.1.1. <i>Kvotno pozavarovanje.....</i>	<i>14</i>
3.2.1.2. <i>Vsotno-presežkovno (ekscedentno) pozavarovanje.....</i>	<i>15</i>
3.2.1.3. <i>Kombinacije proporcionalnih pozavarovanj.....</i>	<i>15</i>
3.2.2. Neproporcionalna pozavarovanja.....	16
3.2.2.1. <i>Škodno-presežkovno pozavarovanje.....</i>	<i>16</i>
3.2.2.2. <i>Pozavarovanje letnega presežka škod.....</i>	<i>17</i>
3.3. OBLIKE POZAVAROVANJA.....	17
3.3.1. Fakultativna pozavarovanja.....	17
3.3.2. Obligatorna pozavarovanja.....	18
3.3.3. Mešane oblike pozavarovalnih pogodb.....	19
3.3.3.1. <i>Fakultativno-obligatorno pozavarovanje.....</i>	<i>19</i>
3.3.3.2. <i>Pogodba o odprtem kritju.....</i>	<i>19</i>
3.3.3.3. <i>Pozavarovalni pool.....</i>	<i>19</i>
3.4. AKTIVNO IN PASIVNO POZAVAROVANJE.....	20
4. ZAVAROVANJE IN POZAVAROVANJE V SLOVENIJI TER SVETU.....	20
4.1. VPLIV KATASTROFALNIH DOGODKOV NA ZAVAROVANJE IN POZAVAROVANJE.....	20
4.1.1. Pojem katastrofalni dogodek.....	20
4.1.2. Škodno dogajanje v svetu.....	21
4.1.3. Odziv zavarovalnic in pozavarovalnic.....	24
4.1.3.1. <i>Razpršitev tveganj povezanih z naravnimi nesrečami.....</i>	<i>25</i>
4.1.3.2. <i>Izključitev ali omejitev terorističnih tveganj.....</i>	<i>26</i>
4.2. STANJE NA SLOVENSKEM IN SVETOVNEM ZAVAROVALNIŠKEM	

TER POZAVAROVALNIŠKEM TRGU.....	27
4.2.1. Slovenski zavarovalniški ter pozavarovalniški trg.....	27
4.2.1.1. Slovenski zavarovalniški trg.....	27
4.2.1.2. Slovenski pozavarovalniški trg.....	31
4.2.2. Svetovni zavarovalniški ter pozavarovalniški trgi.....	33
4.2.2.1. Svetovni zavarovalniški trgi.....	33
4.2.2.2. Svetovni pozavarovalniški trg.....	37
5. POZAVAROVALNA ZAKONODAJA.....	40
5.1. STATUSNO POZAVAROVALNO PRAVO.....	41
5.1.1. Zakon o zavarovalništvu.....	41
5.2. POGODBENO POZAVAROVALNO PRAVO.....	42
5.3. POZAVAROVALNA POGODBA.....	44
5.3.1. Splošne značilnosti pozavarovalne pogodbe.....	44
5.3.2. Pravne značilnosti pozavarovalne pogodbe.....	44
5.3.2.1. Pogodbene stranke.....	45
5.3.2.2. Ponudba in sprejem ponudbe.....	45
5.3.2.3. Predmet in causa pogodbe.....	45
5.3.2.4. Oblika pogodbe.....	46
5.3.2.5. Trajanje pogodbe.....	46
5.3.3. Bistvene obveznosti pogodbenih strank.....	46
5.3.3.1. Obveznosti pozavarovanca.....	46
5.3.3.2. Obveznosti pozavarovatelja.....	47
5.4. POZAVAROVALNA ZAKONODAJA V EVROPSKI UNIJI.....	47
6. ALTERNATIVNE METODE PRENOSA TVEGANJ.....	48
6.1. POJEM IN GLAVNE ZNAČILNOSTI ALTERNATIVNIH PRENOSOV TVEGANJ.....	48
6.2. RAZLOGI ZA RAZVOJ ALTERNATIVNIH METOD PRENOSOV TVEGANJ.....	49
6.2.1. Zavarovalni cikli.....	49
6.2.2. Sprememba tveganj.....	49
6.2.3. Neučinkovitost tradicionalnih oblik zavarovanja in pozavarovanja.....	49
6.2.4. Razvoj na finančnih trgih.....	50
6.3. VRSTE METOD ALTERNATIVNIH PRENOSOV TVEGANJ.....	50
6.3.1. Lastna zavarovalnica.....	51
6.3.2. (Po)zavarovanje omejenega tveganja.....	51
6.3.3. Program dolgoročne zaščite pred več tveganji (MMP).....	53
6.3.4. Program večvzvodne zaščite (MTP).....	53
6.3.5. Varnostni kapital.....	54
6.3.6. Listninjenje zavarovalniških tveganj.....	55
6.3.7. Izvedeni finančni instrumenti.....	56
6.4. ALTERNATIVNI PRENOSI TVEGANJ V SVETU.....	57
6.5. ALTERNATIVNI PRENOSI TVEGANJ V SLOVENIJI.....	59
7. SKLEP.....	60
LITERATURA.....	63
VIRI.....	66

1. UVOD

I. ORIS PROBLEMATIKE Z OPREDELITVIJO PREDMETA IN PROBLEMA DELA

Glavna funkcija zavarovanja je ustvarjanje gospodarske varnosti z izravnanjem nevarnosti. Z razvojem gospodarstva se povečuje vloga zavarovalne panoge in zavarovanja, saj se z večanjem materialnega bogastva družbe, večja potreba po gospodarski varnosti. Večje povpraševanje in ostrejši konkurenčni boj na zavarovalnem trgu, ki znižuje cene in ustvarja nove vrste kritja, povečuje tudi povpraševanje po pozavarovanju. Zavarovatelji potrebujejo pozavarovanje takrat, ko prevzamejo v kritje tveganja, ki po velikosti in vrednosti presegajo njihove zmogljivosti za izravnanje nevarnosti in morajo poiskati dodatno zavarovanje. Kljub vsemu pa imajo tradicionalne metode pozavarovanja nekatere slabosti, kot so neučinkovitost prenosa tveganja, nezavarovaljivost nekaterih tveganj in premajhne kapacitete. Zaradi naštetih pomanjkljivosti tradicionalnih pozavarovalnih rešitev, so se razvile alternativne metode prenosa tveganja.

Predmet dela zajema tako zavarovalno kot pozavarovalno dejavnost, oziroma bolj natančno - obravnavo temeljnih značilnosti ter posebnosti pozavarovalne dejavnosti v primerjavi z zavarovalno dejavnostjo, predstavitev trendov v škodnem dogajanju v svetu, primerjavo slovenskega in svetovnih zavarovalniških ter pozavarovalniških trgov, opis pozavarovalne zakonodaje ter njenih značilnosti in predstavitev novih oblik zavarovanja ter pozavarovanja, kot tudi njihov razvoj in vloga v prihodnosti.

II. NAMEN DELA IN TEMELJNA HIPOTEZA

Namen dela je s pomočjo domače in tuje strokovne literature analizirati razmere, v katerih se nahaja zavarovalna in pozavarovalna dejavnost v Sloveniji in v svetu ter odziv dejavnosti na te razmere, prikazati temeljne značilnosti svetovnega in slovenskega zavarovalniškega ter pozavarovalniškega trga, opozoriti na morebitne posebnosti našega zavarovalniškega sektorja in kratko predstaviti pozavarovalno zakonodajo ter njene značilnosti. Z vidika vsebine in njihovega prispevka k ekonomski učinkovitosti zunanjega razdeljevanja tveganja pa bodo obravnavane tudi alternativne metode prenosa tveganja.

Temeljna hipoteza specialističnega dela: Slovenski zavarovalniški trg je majhen v primerjavi z večino svetovnih zavarovalniških trgov, vendar po razvitosti prekaša marsikateri večji zavarovalniški trg. Tudi pozavarovalna dejavnost v Sloveniji ni v slabem položaju, ter se počasi razvija v smeri razvoja razvitih držav. V svetovnem pozavarovalništvu se močno odraža naraščanje nevarnostnih dogodkov, predvsem tistih, ki jih povzroča človek, kar vpliva na dosežene rezultate pozavarovalnic. Trendi v svetovnem zavarovalništvu nudijo skoraj idealne pogoje za razvoj alternativnih prenosov tveganj.

III. OPREDELITEV METODE RAZISKOVANJA

Specialistično delo sem napisal na podlagi analize domače in tuje literature s področja zavarovalništva ter pozavarovalništva v Sloveniji in svetu.

IV. STRUKTURA DELA

V prvem delu specialističnega dela (drugo poglavje) sem opredelil zavarovanje in pozavarovanje (definiciji, vloga). Obrazložil sem povezave med pojmom, razlike in opozoril na nekatere posebnosti pozavarovanja. Pojasnil sem še nekatere druge izraze v zvezi z zavarovanjem in pozavarovanjem.

V drugem delu (tretje poglavje) sem bolj podrobno predstavil pozavarovanje. Prikazal sem zgodovino pozavarovanja v svetu in Sloveniji, opisal osnovne oblike pozavarovanja ter načine pozavarovalnega kritja in pojasnil razliko med pasivnim ter aktivnim pozavarovanjem.

V tretjem delu (četrt poglavje) sem predstavil razmere, v katerih se nahaja zavarovalna in pozavarovalna dejavnost v Sloveniji ter v svetu.

Prva polovica tretjega dela je namenjena predstavitvi trendov v svetovnem škodnem dogajanju ter odgovoru zavarovalnic in pozavarovalnic na nastale spremembe.

V drugi polovici tretjega dela pa sem opisal stanje na slovenskem in svetovnem zavarovalniškem in pozavarovalniškem trgu.

Najprej sem predstavil slovenski zavarovalniški ter pozavarovalniški trg, njuni dinamiki v zadnjih letih, najpomembnejše zavarovalne skupine, predstavil pa sem tudi udeležence na obeh trgih. Na koncu predstavitve slovenskega zavarovalniškega trga sem na podlagi že navedenega podal nekatere ugotovitve glede posebnosti in slabosti le-tega.

Nato sem predstavil stanje na svetovnih zavarovalniških ter pozavarovalniških trgih, ter po nekaterih kazalcih primerjal nekatere svetovne zavarovalniške trge s slovenskim zavarovalniškim trgom.

V četrtem delu (peto poglavje) sem opisal slovensko pozavarovalno zakonodajo. Predstavljeni so najpomembnejši pravni viri, s katerimi je to področje urejeno v Sloveniji, posebno pozornost pa sem namenil tudi pozavarovalnim pogodbam, ter njihovi pravni ureditvi. Za primerjavo sem na kratko predstavil veljavno pozavarovalno zakonodajo v državah Evropske unije.

V petem delu (šesto poglavje) pa sem napravil pregled alternativnih metod prenosa tveganj (ART). Predstavil sem razloge za razvoj teh metod, najpomembnejše vrste ART metod, njihove značilnosti in pomen ter prednosti in pomanjkljivosti. Na koncu bom predstavil še stanje na trgu alternativnih prenosov tveganj v svetu in v Sloveniji in pričakovano vlogo teh metod v prihodnosti.

2. SPLOŠNO O ZAVAROVANJU IN POZAVAROVANJU

2.1. ZAVAROVANJE

2.1.1. POJEM ZAVAROVANJE

V strokovni literaturi najdemo številne opredelitve pojma zavarovanje. Opredelitve zavarovanja bolj ali manj podrobno pojasnujejo pojem zavarovanje.

Znani zavarovalni teoretik preteklega doba Alfred Manes je zavarovanje opredelil takole (Bijelić, 1998, str. 3): "Zavarovanje je vzajemno zadovoljevanje potreb številnih in na enak način ogroženih oseb, ki nastanejo slučajno, in jih je mogoče oceniti."

Italijanski teoretik Gobbi je zavarovanje definiral kot vzajemno kritje posamično slučajne, v skupu ocenljive denarne potrebe v množtvu enako ogroženih gospodarskih subjektov (Flis, 1999, str. 50).

Od opredelitev zavarovanja, ki jih lahko najdemo v teoriji pa je verjetno najbolj natančna Boncljeva opredelitev: Zavarovanje je gospodarska institucija, s katero gospodarsko tehnično povezujemo kar največ in kar najbolj homogene nevarnostne objekte¹ v nevarnostno skupino², da na podlagi ugotovljene statistične zakonitosti škodnega procesa kot računskega izravnavanja nevarnosti z izvajanjem ustreznega sistema financiranja pridemo do dejanskega izravnavanja nevarnosti ob ustreznem nalaganju in sproščanju tako zbranih tehničnih rezerv³ (Flis, 1999, str. 46).

Prvotno zelo analitično in bolj pisno opredelitev je naš vodilni zavarovalni teoretik kasneje zamenjal za bolj sintetično opredelitev pojma nevarnosti (Boncelj, 1983, str. 13): "Zavarovanje je ustvarjanje gospodarske varnosti z izravnavanjem gospodarskih nevarnosti."

Zavarovanje je tako ena temeljnih gospodarskih dejavnosti, ki ima svojo posebno naravo, lastnosti, posebno bistvo ter posebne naloge v narodnogospodarskem procesu. Zavarovalna dejavnost je mogoča le kot med seboj povezana sistematična množična dejavnost, ki je obenem narodnogospodarska institucija, ki zadovoljuje potrebo po gospodarski varnosti (Flis, 1999, str. 51).

¹ Nevarnostni objekt je vsak objekt, ki je v gospodarski nevarnosti, v stanju, v katerem se lahko na njem ali zaradi njega uresniči gospodarska nevarnost v nevarnostnem dogodku in v gospodarski škodi (Boncelj, 1983, str. 38).

² Nevarnostna skupina je množica nevarnostnih objektov, povezanih zaradi izravnavanja nevarnosti (Boncelj, 1983, str. 77).

³ Zavarovalnica mora v zvezi z vsemi zavarovalnimi posli, ki jih opravlja, oblikovati ustrezne zavarovalno-tehnične rezervacije (tehnične rezerve), namenjene kritju bodočih obveznosti iz zavarovanj in morebitnih izgub zaradi tveganj, ki izhajajo iz zavarovalnih poslov, ki jih opravlja (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

2.1.2. FUNKCIJE ZAVAROVANJA

Poglavitne funkcije zavarovanja so tiste, ki izhajajo iz bistva zavarovanja in to bistvo izražajo (Boncelj, 1983, str. 180-195):

- ustvarjanje gospodarske varnosti kot cilj zavarovanja,
- izravnavanje nevarnosti kot sredstvo s katerim lahko ta cilj dosežemo,
- odpravljanje motenj v gospodarskem funkcioniranju,
- ohranjanje nepretrganosti narodnogospodarskega procesa ter
- ohranjanje življenjske ravni.

2.1.3. ZNAČILNOSTI ZAVAROVANJA

Osnovne značilnosti zavarovanja so (Flis, 1995b, str. 287):

1. Zavarovanje je gospodarska dejavnost.
2. Namen zavarovanja je zadovoljiti morebitne prihodnje potrebe, nastale ob škodnem dogodku. S tem vnaša zavarovanje v ekonomske odnose današnje družbe gospodarsko varnost, ki je nujna za nadaljni razvoj.
3. Zavarovanje predstavlja in zahteva oblikovanje nevarnostnih skupin po načelu vzajemnosti.
4. Če ni možnosti za nastanek zavarovalnega primera, če torej ni tveganja, ni potrebe po zavarovanju in tudi zavarovanja ne more biti. Zavarovalni primer mora biti ekonomsko škodljiv, da je lahko vključen v zavarovalno kritje. Zavarovanje ne more vključevati estetskih, moralnih in podobnih negmotnih škod.
5. Z zavarovanjem se nevarnosti razdelijo in razdrobijo v času in prostoru. Časovno izravnavanje nevarnosti dosežejo z oblikovanjem potrebnih tehničnih in varnostnih rezerv, prostorsko pa s težnjo, da zajamejo čim več tveganj na čim širšem prostoru.
6. Zavarovanec plača zavarovalno premijo. Višina premije se določa po zavarovalno-tehničnih načelih in je odvisna od števila in višine nastalih škod. Premija je razmeroma majhna za zavarovanca, ki je udeležen pri skupni škodi te nevarnostne skupine.
7. Izravnavanje nevarnosti je najpomembnejša naloga zavarovalnice in je tem bolj uspešno, čim večje in čim bolj homogeno je zajetje. Z množičnostjo se izboljšuje izravnavanje nevarnosti, s tem pa krepi ekonomska varnost zavarovalnice in zavarovancev.
8. Zavarovanje se sklene v pisni obliki, saj gre za prodajo nevidnega blaga, za zagotovitev zavarovalnega kritja.

Zavarovanje je gospodarska dejavnost, za katero sicer veljajo nekatere gospodarske zakonitosti, toda poleg njih pa predvsem zakonitosti vezane le na zavarovanje (obstoj gospodarske nevarnosti, uveljavljanje zakona velikih števil in upoštevanje načela vzajemnosti).

2.1.4. NOTRANJE IN ZUNANJE IZRAVNAVANJE NEVARNOSTI

Izravnavanje gospodarske nevarnosti je najpomembnejša naloga zavarovalnice. Nevarnosti, ki jih zavarovalnica prevzame v zavarovanje, so različne po svoji težini in po višini škode, ki lahko nastane ob škodnem primeru.

Notranje izravnavanje nevarnosti je izenačevanje nevarnosti za vse nevarnostne objekte v nevarnostni skupini, oblikovani znotraj ene zavarovalnice. Prevzeto nevarnost zavarovalnica prenese na določeno nevarnostno skupino. S tem pride do kolektivnega nošenja nevarnosti, ki jo prevzamejo vsi nevarnostni objekti v nevarnostni skupini. Skupne škode, ki nastanejo na posameznih nevarnostnih objektih v določenem časovnem obdobju (poslovnem letu), zavarovalnica porazdeli na vse nevarnostne objekte v skupini. Zavarovalnica tako deli samo tisti del skupne škode in s tem skupne nevarnosti, ki jo lahko sama nosi in sama izravna (Boncelj, 1983, str. 183).

Nevarnosti prevzete v zavarovanje v mnogih primerih presegajo zmožnosti zavarovalnice in jih te ne morejo same kriti oziroma samostojno izravnavati. Meja med notranjo in zunanjo porazdelitvijo nevarnosti je določena s pomočjo tablic maksimalnega pokritja. S tablicami maksimalnega pokritja si zavarovalnica naredi pregled po nevarnostnih skupinah in znotraj njih ter postavi mejo med obdržanim deležem in delom nevarnosti, ki presegajo njene notranje zmogljivosti. Ta del skupne nevarnosti prenese zavarovalnica na druge zavarovalnice.

Pri zunanji izravnavi nevarnosti razlikujemo (Flis, 1995b, str. 393-394):

a) neposredno zunanjo izravnavo ali sozavarovanje (horizontalna delitev nevarnosti):

- klasično (preko vseh zavarovateljev): npr. 1 zavarovanec, 5 zavarovalnic, 5 pogodb, 5 polic,
- vmesno: 1 zavarovanec, 5 zavarovalnic, 1 polica, na kateri so podpisi vseh petih zavarovalnic,
- sodobno (preko vodilnega zavarovatelja): 1 zavarovanec, 1 zavarovalnica (vodeča), 1 polica; zavarovanec v tem primeru sploh ne ve, ali, komu ter koliko je šlo v sozavarovanje od njegovega zavarovanja.

Dandanes se sozavarovanje največ uporablja pri najtežjih in največjih tveganjih, ki so maloštevilni, ni pa jih mogoče izravnavati samo z pozavarovanjem (npr. jedrski pooli);

b) posredno zunanjo izravnavo ali pozavarovanje (vertikalna delitev nevarnosti). Pozavarovanje je tehnično popolnejša, sodobna oblika zunanje izravnave nevarnosti.

2.2. POZAVAROVANJE

2.2.1. POJEM POZAVAROVANJE

Pozavarovanje je opredeljeno v prvem odstavku 779. člena nemškega Trgovinskega zakonika (nem. Handelsgesetzbuch), ki pravi: "Pozavarovanje je zavarovanje nevarnosti, ki jih je prevzela zavarovalnica" (Flis, 1995b, str. 394). Podobno opredeljuje pozavarovanje tudi naš Zakon o zavarovalništvu, v petem odstavku 2. člena katerega je zapisano: "Pozavarovanje je zavarovanje presežkov iznad stopnje lastnega izravnavanja nevarnosti ene zavarovalnice pri drugi zavarovalnici" (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Pozavarovanje je torej zavarovanje zavarovateljev. Bistveni elementi navedenih definicij pozavarovanja pa so (Flis, 1995b, str. 394):

- 1) pri pozavarovanju gre za pravo zavarovanje, ne pa kot so mislili nekoč neke vrste družbeno pogodbo,
- 2) nevarnost, ki jo prevzame zavarovalnica (izvirno ali prvobitno tveganje), je bistveni predmet pozavarovalne pogodbe. Stranska predmeta sta lahko še valutno in transferno tveganje v mednarodnem prometu,
- 3) pogodbeni partner je lahko le neki drug zavarovatelj. Med pozavarovalnico in zavarovanci ni nobene zveze, pri nekaterih oblikah sozavarovanja pa je to nujni sestavni del sozavarovalnih odnosov.

Podobno je definiral pozavarovanje Boncelj: "Pozavarovanje je zavarovanje ene zavarovalnice pri drugi, glede nekega dela, neposredno od nevarnostnega subjekta⁴ prevzete konkretne gospodarske dejavnosti" (Boncelj, 1983, str. 22).

V teoriji lahko najdemo več bolj ali manj posrečenih pravnih tolmačenj pozavarovanja, ki ga primerjajo ali celo enačijo z zastopanjem, komisijo, poroštvom, civilnopravno družbeno pogodbo, cesijo, novacijo in podobno. Jankovec pravilno ugotavlja, da je pozavarovanje posebna oblika zavarovanja, kjer se ena stranka zaveže, da bo plačala premijo, druga pa obljubi plačilo dogovorjene vsote (pozavarovalnine) v primeru uresničitve nevarnosti (Pavliha, 2000, str. 329).

Na koncu navajam še Flisovo opredelitev pozavarovanja: "Pozavarovanje pomeni vertikalno delitev nevarnosti, ki zagotavlja ustvarjanje večjih nevarnostnih skupin in boljšo razpršitev tveganj v prostoru in času" (Flis, 1995b, str. 395).

2.2.2. OSNOVNI POZAVAROVALNI POJMI

1. Cesija - del zavarovanja, ki se odstopi v pozavarovanje;
2. Retrocesija - zavarovanje oziroma njegov del, ki ga pozavarovatelj zaradi omejenih zmogljivosti glede lastne izravnave nevarnosti, odstopi v ponovno pozavarovanje;

⁴ Nevarnostni subjekt je gospodarski subjekt, ki mu nevarnostni objekt gospodarsko in pravno pripada ali mu je celo enak ter je zaradi tega ogrožen, v gospodarski nevarnosti (Boncelj, 1983, str. 42).

3. Cedent - pozavarovanec - zavarovatelj, ki pozavaruje;
4. Cesionar - pozavarovatelj, ki prejme v pozavarovanje;
5. Retrocedent - pozavarovatelj, ki odstopa retrocesijo - pozavarovatelj, ki odstopi del zavarovanja v ponovno pozavarovanje;
6. Retrocesionar - pozavarovatelj, ki prejme v pozavarovanje retrocesijo;
7. Maksima (plein) - obdržani delež cedenta, torej del prevzetih tveganj, ki ne presega ocenjene notranje izravnave cedenta.

2.2.3. FUNKCIJE POZAVAROVANJA

Kapaciteta za velike predmete zavarovanja

S kapaciteto za velike predmete zavarovanja razumemo sposobnost zavarovatelja, da lahko zavaruje določeno tveganje za visoko zavarovalno vsoto. Redko katera zavarovalnica bi želela ali bila sposobna zavarovati npr. poslovni objekt vreden 100 milijonov USD za enako zavarovalno vsoto. Pozavarovanje omogoča zavarovalnici, da prevzame tveganje, ki zahteva kapaciteto za velike predmete zavarovanja. V našem primeru bi zavarovatelj sklenil zavarovanje za 100 milijonov USD vreden poslovni objekt, od tega pa bi zase zadržal le 25 milijonov USD, za preostalih 75 milijonov USD pa bi se pozavaroval (Elliott et al., 1995, str. 168-169).

Premijska kapaciteta

Premijska kapaciteta se nanaša na skupni znesek premij, ki jih v določenem obdobju lahko dobi zavarovatelj. V kolikor je razmerje med kosmatimi premijami in presežkom za zavarovance⁵ (angl. policyholder's surplus) višji od 3 proti 1, to pomeni slab znak za zavarovatelja. Pozavarovanje omogoča zavarovatelju večjo premijsko kapaciteto, saj se v tem primeru premije prenesene v pozavarovanje odštejejo od bruto premij (upoštevajo se le obdržane premije) (Elliott et al., 1995, str. 169-171).

Stabilnost škodnega rezultata

Namen pozavarovanja je tudi stabiliziranje škodnega rezultata⁶ (angl. loss ratio). Nestabilnost škodnega rezultata lahko nastane kot posledica velike posamične škode, katastrofalne škode ali druge variacije v pričakovani pogostosti škod (Elliott et al., 1995, str. 171-172). Žal pa niso vsa pozavarovanja učinkovita pri stabiliziranju škodnega rezultata zavarovatelja. Pri proporcionalnem pozavarovanju je škodni rezultat vedno enak tako za zavarovatelja kot pozavarovatelja in zaradi tega ne prinaša stabilnosti. Škodni rezultat pa lahko učinkovito stabiliziramo z škodno-presežkovnimi pozavarovanji.

Zavarovanje pred katastrofalnimi škodami

Velike katastrofalne škode lahko nastanejo kot posledica delovanja viharjev, orkanov, potresov, poplav, strmoglavljanj letal, eksplozij v industriji in

⁵ Presežek za zavarovance je znesek, ki je razlika med obveznostmi in sredstvi v bilanci stanja zavarovalnice in je enaka neto vrednosti zavarovalnice.

⁶ Škodni rezultat = škode/premije

podobnih katastrof. En sam škodni dogodek lahko pomeni za zavarovatelja veliko število škodnih zahtevkov, skupna zavarovana škoda pa lahko znaša tudi več 10 milijard USD. Pozavarovanje presežka katastrofalnih škod je posebna oblika pozavarovanja, ki ščiti do vnaprej dogovorjene pozavarovalne omejitve pred nevarnimi posledicami katastrof. Posebnost te oblike pozavarovanja pa je, da krije več škod, ki so vse nastale ob enem samem škodnem dogodku (Elliott et al., 1995, str. 163-164).

Svetovanje pri prevzemanju tveganj

S tem ko pozavarovatelj posluje z večimi različnimi zavarovatelji pridobi veliko informacij glede škodnega dogajanja pri različnih zavarovateljih, pa tudi glede metod rangiranja, prevzemanja in upravljanja različnih pokritij tveganj. Pozavarovatelj tako lahko s temi informacijami pomaga zavarovatelju (npr. pri uvajanju novih zavarovalnih produktov).

Opustitev zavarovalne vrste ali opustitev poslovanja na nekem teritoriju

Včasih želi zavarovalnica ali pozavarovalnica opustiti neko zavarovalno vrsto, ali pa poslovanje na nekem teritoriju.

To lahko stori tako, da prekliče nezaželjene zavarovalne police in vrne nezaslužene premije zavarovancem. Ta način je nepripraven, drag in pogosto izzove slabo voljo pri zavarovancih, gospodarstvu in oblasteh.

Zavarovalnica ali pozavarovalnica pa lahko preprosto nezaželjen posel odda v pozavarovanje. Ta način je cenejši, hkrati pa prihrani slabo voljo zaradi preklica polic. Proces pozavarovanja celotne zavarovalne vrste, potem, ko je zavarovatelj zavarovalne police že izdal, imenujemo pozavarovanje portfelja (Elliott et al., 1995, str. 166-167).

2.2.4. RAZLIKE MED ZAVAROVANJEM IN POZAVAROVANJEM

Pozavarovanje je v primerjavi z zavarovanjem, zavarovanje na višji ravni in je prav tako kot zavarovanje omejeno v izravnavanju nevarnosti. Zmogljivosti notranjega izravnavanja so odvisne od istih elementov kot pri zavarovanju. Pozavarovalnica si prav tako določi tablice maksimalnega kritja, za časovno izravnavanje nevarnosti pa morajo skrbeti tudi s primernimi zavarovalno-tehničnimi rezervacijami (Ferlan, 1978, str. 9).

Čeprav pozavarovanje neposredno izhaja iz zavarovanja ima poleg mnogih podobnosti z zavarovanjem tudi nekaj posebnosti (Ferlan, 1978, str. 9):

- pozavarovanje ni tako masiven posel kot zavarovanje (zavarovalnih pogodb je precej več kot pozavarovalnih),
- predmet zavarovanja je praviloma imetje ali drugi pravni interes, predmet pozavarovalne pogodbe pa celoten portfelj posamezne zavarovalnice oziroma ustrezen delež na tem portfelju,
- pri pozavarovanju ni splošnih in posebnih zavarovalnih pogojev ter cenikov premij, tu poznamo le načela poslovne politike in temeljne pogoje za sklepanje pozavarovalnih pogodb, na podlagi katerih se sklepajo konkretne pozavarovalne pogodbe,

- ker je pozavarovanje nadaljevanje procesa izravnavanja nevarnosti, in ni tako masiven posel kot zavarovanje, mora težiti k večji prostorski razpršenosti in postane zato tipičen mednarodni posel, ki presega državne ter nacionalne meje,
- ker pozavarovanje nima svojih zavarovalnih pogojev in premijskih cenikov, s čimer zavarovalnice urejajo svojo zavarovalno in tarifno politiko, ne pomeni, da pozavarovalnice niso zainteresirane za to, kakšno zavarovalno in tarifno politiko vodijo njihovi cedenti.

Navedenim posebnostim pozavarovanja v primerjavi z zavarovanjem dodajam še razlike, katere sta izpostavila Pavliha in Flis (Pavliha, 1995a, str. 681-691; Flis, 1995c, str. 8):

- pozavarovanje temelji na pogodbenem pravu, kreativnosti strank, uzancah, poslovnih običajih in ne na zakonu,
- pozavarovanje temelji na zaupanju strank, saj tukaj ni nikakršnih zakonskih norm, spori pa se rešujejo na rzsodišču (arbitraži) in ne na sodišču,
- cedent in cesionar si kot udeleženca istega izravnalnega procesa delita usodo,
- cesionar nima možnosti selekcioniranja zavarovanj (tveganj), ker mu le te posreduje cedent,
- stopnja notranje izravnosti je pri pozavarovanju slabša (manjši portfelj), zavarovalno-tehnično tveganje pa močneje vpliva na izravnalni proces,
- cesionar je slabše obveščen o dejanskem škodnem dogajanju cedentov ali njihovi poslovni politiki kot cedenti.
- pozavarovalnice ne poslujejo s fizičnimi osebami, zato so ljudem skoraj neznane,
- pravni odnos obstaja samo med cedentom in cesionarjem in ne med zavarovalcem in cesionarjem kot pri zavarovanju,
- oba partnerja sta pri pozavarovanju strokovnjaka, ki poznata vse okoliščine za oceno tveganj, medtem ko zavarovalec ne ve, katere okoliščine so relevantne.

2.2.5. GOSPODARSKI POMEN POZAVAROVANJA

Pozavarovanje igra pomembno vlogo pri ustvarjanju gospodarske varnosti z dodatnim izravnanjem nevarnosti, saj varuje zavarovalnice pred naključnimi, nepredvidenimi posameznimi škodami, morebitnimi množičnimi (katastrofalnimi) škodami ter pred odstopanjem letnih škod od predvidenega povprečja. Poleg stabilnosti zavarovalnic, pozavarovanje ustvarja tudi dodatne finančne zmogljivosti ter z dvigom t.i. solventnih stopenj izboljšuje finančno trdnost zavarovalnic (Pavliha, 1995, str. 83).

3. POZAVAROVANJE

3.1. ZGODOVINSKI RAZVOJ POZAVAROVANJA

3.1.1. SVETOVNA ZGODOVINA POZAVAROVANJA (An introduction to reinsurance, 2002, str. 4-6)

Po nekaterih virih naj bi se prve zamisli o zavarovanju in pozavarovanju pojavile v pomorskem trgovanju že pred 2000 leti. Kljub temu pa je najstarejša poznana pogodba s pozavarovalnimi karakteristikami nastala veliko pozneje - sklenjena je bila leta 1370 v Genovi.

Razcvet trgovanja in gospodarstva v poznem srednjem veku (italijanske mestne države) je spremenil zavarovanje v komercialno dejavnost. Zavarovatelji tega časa pri poslovanju niso uporabljali statističnih pripomočkov in upoštevali verjetnostnega računa, ampak so se zanašali zgolj na lastno (subjektivno) oceno tveganja. Pri mnogih se je kasneje izkazalo, da so prevzeli preveliko tveganje. Da bi se zavarovali pred tem, so kmalu začeli prenašati del ali celotno tveganje na drugega zavarovatelja (pozavarovanje). Poleg pozavarovanja, ki se je v tistem času sklepalo le v fakultativni obliki in je krilo le individualna tveganja, so kot instrument delitve tveganj uporabljali sozavarovanje.

Sprva je bilo zavarovanje dobro razvito le v pomorskem transportu, sledil pa je razvoj požarnega zavarovanja. Posledica vrste požarov v Hamburgu v letih 1672 do 1676 je bila ustanovitev Hamburškega požarnega sklada (nem. Hamburger Feuerkase), danes najstarejše zavarovalnice na svetu.

Razvoj pozavarovanja je pospešila industializacija, ki je z večjo koncentracijo vrednosti spodbudila zavarovatelje k večjemu povpraševanju po pozavarovalnem kritju. Do tedaj običajnim fakultativnim oblikam pozavarovalnih pogodb, ki so krile le individualna tveganja so se pridružile pogodbe, ki so krile celotne portfelje tveganj. Pojavile so se prve obligatorne pozavarovalne pogodbe. Katastrofalni požar v Hamburgu iz leta 1842 in nezadostne rezerve za pokritje nastale škode Hamburškega požarnega sklada sta botrovala ustanovitvi prve profesionalne pozavarovalnice Cologne Reinsurance Company. Slednji so sledile tudi: Aachen Re (leta 1853), Frankfurt Re (1857), Swiss Re (1863) in Munich Re (1880).

Ustanavljanje profesionalnih podjetij specializiranih za pozavarovanje je imelo pomemben vpliv tako na poslovanje zavarovalnic, kot tudi na razvoj celotne industrije. Pozavarovanje je odpravljalo nevarnost, da bi partner soudeležen pri sozavarovanju zlorabil poznavanje podatkov o poslovanju ostalih zavarovateljev za nepošteno konkuriranje. Razvile so se nove pozavarovalne vrste, razpršitev tveganj je postala s širitvijo pozavarovanja na mednarodne trge učinkovitejša, pozavarovalnice pa so pridobile dragocene mednarodne izkušnje. Vse naštetu je izboljšalo pozavarovalno kritje ter pogoje pozavarovanja.

Obdobje med obema vojnama sta zaznamovala predvsem pojav hiperinflacije v Nemčiji v letih od 1919 do 1924 in zlom borze v New Yorku leta 1929 (t.i. črni petek). Razvrednotenje nemške valute je najbolj prizadelo večinoma le nemške pozavarovalnice, ki so tako ostale brez potrebnih rezerv, izgubile pa so tudi povezave s tujino. Svetovna gospodarska kriza, ki jo je sprožil "črni petek na Wall Streetu", pa je močno prizadela vse svetovne pozavarovalnice. V teh težkih gospodarskih okoliščinah se je najbolje znašla pozavarovalnica Swiss Re, ki je takrat postala vodilna pozavarovalnica na svetu.

Po drugi svetovni vojni so v pozavarovanju nastale bistvene spremembe. V vzhodno evropskih državah so z ustanovitvijo Vzhodnega bloka nacionalizirali pozavarovalnice ter prekinili poslovne stike z zahodnimi pozavarovalnicami. To je zopet najbolj prizadelo nemške pozavarovalnice, ki so prej imele močne poslovne povezave s temi državami. Priložnost za širitev na nove trge je za večino pozavarovalnic pomenila dekolonizacija Afrike in Azije.

V 60-ih letih je zavarovanje motornih vozil preraslo vse ostale zavarovalne vrste. Zaradi tega se je to zavarovanje vse bolj razvijalo v breme drugih zavarovalnih vrst. Pozavarovalnice so svoje portfelje vse težje vsestransko in po zavarovalnih vrstah izravnale. Razvila so se škodno-presežkovna pozavarovanja, kjer poleg nevarnosti visokih škod obstajajo tudi težave pri izračunu pravilne premije. Po zaslugi naglega razvoja nemškega gospodarstva - posebej zavarovalne panoge, stabilnosti nemške valute ter dobrega imena nemških pozavarovalnic so le-te ponovno prevzele vodilno vlogo v svetu.

V dvajsetem stoletju je močno poraslo število profesionalnih pozavarovateljev v številnih državah povsod po svetu. Prav tako se zavarovatelji bolj intenzivno poslužujejo pozavarovalnih aktivnosti. Danes po svetu posluje približno 200 profesionalnih (specializiranih) pozavarovateljev. Veliko število zavarovateljev in pozavarovateljev je dokaz, da pomlad te panoge, ki se je začela z razcvetom industrijske revolucije v devetnajstem stoletju, še ni končana. Danes v začetku enaindvajsetega stoletja se predvsem evropska zavarovalna panoga sooča z novim razvojem. Liberalizacija kot rezultat enotnega evropskega trga prinaša izginjanje strogo nadzorovanega in nacionalno reguliranega sistema, ki je obstajal mnogo generacij. Današnja deregulacija zavarovalne panoge pa vodi k močnejši konkurenci.

3.1.2. ZGODOVINA POZAVAROVANJA NA SLOVENSKEM

Obdobje do konca II. svetovne vojne

Mednarodna pozavarovalna dejavnost je torej začela cveteti v drugi polovici devetnajstega stoletja, v Sloveniji pa nič prej kot v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja.

Pred drugo svetovno vojno so se na območju kraljevine Jugoslavije s pozavarovanjem ukvarjale v večini tuje zavarovalne družbe, bodisi preko svojih podružnic ali preko naših zavarovalnic s tujim kapitalom. Prva slovenska zavarovalnica (Vzajemna zavarovalnica) je začela poslovati 14.

aprila 1900 (Pavliha, 2000, str. 325). Zaposlovala je večinoma domače kadre in je bila ustanovljena s slovenskim kapitalom (Gorišek, 1994, str. 716). Vzajemna zavarovalnica je leta 1902 sklenila prvo kvotno pozavarovalno pogodbo s Prvo češko pozavarovalno banko iz Prage (Pavliha, 2000, str. 325). Poleg Vzajemne zavarovalnice je pri nas v tem času poslovalo še triindvajset organizacijskih enot tujih zavarovalnic (Škufca, 2000, str. 64).

Obdobje po koncu prve svetovne vojne je močno zaznamoval razpad avstro-ogrske monarhije in ustanovitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, kar pa je imelo posledice tudi v zavarovalstvu. Svojevrsten mejnik je bila leta 1937 sprejeta Uredba o nadzorovanju zavarovalnic, ki je rešila dotedaj neurejeno varstvo zavarovancev in predstavlja zametke državnega zavarovalnega nadzora (Škufca, 2000, str. 67).

Po okupaciji Jugoslavije leta 1941 je nova oblast z odlokom AVNOJA v novembru 1944 podržavila imetje sovražnih držav in njihovih državljanov. Podržavljene zavarovalnice so bile marca 1945 združene v Državni zavod za zavarovanje in pozavarovanje. Poslovanje domačih zavarovalnic je bilo omejeno le na zasebni sektor. Zaradi omejene možnosti sklepanja zavarovanj se julija 1945 Vzajemna zavarovalnica preimenuje v Zavarovalni zavod Slovenije in se priključi Državnemu zavarovalnemu zavodu (Škufca, 2000, str. 67).

Obdobje od konca II. svetovne vojne do leta 1990

Vse do konca leta 1961 je bilo zavarovalništvo na območju Jugoslavije organizirano le v eni ustanovi - v obliki Državnega zavarovalnega zavoda (DOZ). DOZ je bil državni zavarovalni zavod z Generalno direkcijo v Beogradu in direkcijami po republikah in pokrajinah. Značilnosti tega obdobja so ozemeljski monopol, prisilno zavarovanje družbenega premoženja, centralizirano izravnavanje nevarnosti in administrativno upravljanje (Pavliha, 1997, priloga).

Z sprejetjem Zakona o zavarovalnicah leta 1962 je bil formalno ukinjen Državni zavarovalni zavod. Izvedena je bila torej formalna decentralizacija zavarovalstva. Nastala je Jugoslovanska zavarovalna skupnost in 142 zavarovalnic, v Sloveniji pa Zavarovalna skupnost za LR Slovenijo in 14 zavarovalnic (Pavliha, 1997, priloga).

V letu 1967 sprejeti Zakon o zavarovanju in zavarovalnih organizacijah je omogočal združevanje zavarovalnih skupnosti in zavarovalnic. Na podlagi nove ureditve so se vse zavarovalnice v Sloveniji združile v Zavarovalnico Savo. Izjema je bila Zavarovalnica Maribor, ki je ostala samostojna (Pavliha, 1997, priloga).

Zgodovina izvirnega slovenskega pozavarovanja se pravzaprav začne s sklepom šestega rednega zbora Zavarovalnice Sava v marcu 1972, na podlagi katerega se je ta od 1. januarja 1973 ukvarjala tudi z aktivnim pozavarovanjem (Pavliha, 2000, str. 325). Z uveljavitvijo nove ustave Zavarovalnice Sava septembra 1975 pa je pozavarovalnica začela poslovati kot samostojna rizična skupnost za

pozavarovanje v okviru reorganizirane Zavarovalne in pozavarovalne skupnosti Sava (Flis, 1995, str. 125).

Leta 1976 je bil sprejet Zakon o temeljih sistema premoženjskega in osebnega zavarovanja, ki je med drugimi uvedel novost, da lahko zavarovalne skupnosti opravljajo le zavarovalne, pozavarovalne skupnosti pa le pozavarovalne posle. S 1. januarjem 1977 je tako Pozavarovalna skupnost Sava začela poslovati kot samostojna pozavarovalnica (Flis, 1995, str. 125).

Obdobje po letu 1990

Marca 1990 je bil sprejet Zakon o temeljih sistema zavarovanja premoženja in oseb. Z njim se zavarovalstvo prvič opredeli kot gospodarska dejavnost, katere namen je pridobivanje dobička. Sprememba zakonodaje je bila torej naravnana v smeri sodobnejšega razvoja gospodarstva - nastajanja zasebnih podjetij in lastninjenja družbenega kapitala obstoječih podjetij. Novi zakon je omogočil preoblikovanje obstoječih zavarovalnic in pozavarovalnice v delniške družbe - Pozavarovalna skupnost Sava se preoblikuje v Pozavarovalnico Sava d.d. (Škufca, 2000, str. 77). Pozavarovalnici Sava d.d. se pridružita leta 1991 še Pozavarovalnica Inter d.d. in leta 1994 Pool za zavarovanje in pozavarovanje jederskih nevarnosti.

Zakon o zavarovalnicah iz leta 1994 je nadomestil do tedaj veljavni jugoslovanski zakon. Zanj je bilo značilno, da je predpisoval obvezno izkoriščanje domačih pozavarovalnih zmogljivosti, zavarovalna delniška družba z večinskim ali kontrolnim deležem tujega kapitala pa se ni smela ukvarjati s pozavarovalnimi posli, niti ustanoviti pozavarovalnice (Pavliha, 2000, str. 326). Leta 1999 je bila ustanovljena Pozavarovalnica Triglav Re.

Uskladitev z evropsko zavarovalno zakonodajo pa pomeni od marca 2000 naprej veljavni Zakon o zavarovalništvu, ki pomeni izenačenje s pogoji v Evropski uniji in daje pravno osnovo za poslovanje konkurenci (po)zavarovalnic iz Evropske unije. Domače zavarovalnice se tako lako pozavarujejo pri katerikoli domači ali tuji pozavarovalnici, tuje pozavarovalnice (vključno iz držav EU) pa lahko v Sloveniji bodisi ustanovijo pozavarovalnico, bodisi poslujejo prek svoje podružnice. Leta 2001 se je Pozavarovalna družba Inter pripojila k Zavarovalnici Grawe in ne opravlja več pozavarovalnih poslov.

3.2. NAČINI POZAVAROVANEGA KRITJA

Po načinu pozavarovalnega kritja razdelimo pozavarovanja na proporcionalna (sorazmerna) in neproporcionalna (nesorazmerna), ta pa se delijo naprej na:

1. proporcionalna pozavarovanja (angl. proportional reinsurance):

- a) **kvotna pozavarovanja** (angl. quota share reinsurance),
- b) **vsotno-presežkovna** (presežkovna) oziroma vsotno-ekscedentna (ekscedentna) pozavarovanja (angl. surplus reinsurance),
- c) **kombinacije** načinov pod 1a) in 1b),

2. **neproporcionalna pozavarovanja** (angl. non-proportional reinsurance):

a) **škodno-presežkovna** (angl. excess of loss reinsurance - X/L):

- za posamezno tveganje (angl. per risk),
- za komulacijo tveganj v enem dogodku (angl. per event) ali katastrofi (angl. catastrophe cover - CAT X/L),

b) **pozavarovanja letnega presežka škod** (angl. stop loss reinsurance).

3.2.1. **PROPORCIONALNA POZAVAROVANJA**

Pri proporcionalnem pozavarovanju jamstvo pozavarovalnice ustreza razmerju udeležbe na zavarovalni vsoti in premiji. Deleži cedenta na zavarovalni vsoti, premiji in škodi se lahko ugotove na vsaki posamezni polici (Flis, 1995b, str. 398). Značilnost proporcionalnih pozavarovanj je pozavarovalna provizija, ki jo pozavarovatelj plača zavarovatelju, namenjena pa je kompenzaciji zavarovateljevih stroškov do zavarovalnih agentov, stroškov administracije in stroškov poravnave škod. Pozavarovalna provizija je običajno pogodbeno določena kot odstotek direktne bruto premije in se odšteje od bruto pozavarovalne premije, ki jo zavarovatelj dolguje pozavarovatelju (An introduction to reinsurance, 2002, str. 19).

3.2.1.1. **Kvotno pozavarovanje**

Kvotno pozavarovanje je najenostavnejši, vendar manj razširjen način pozavarovalnega kritja. Pri njem pozavarovatelj pozavaruje dogovorjeni delež (kvoto) vseh zavarovalnih polic, ki jih sklene zavarovatelj v zavarovalnih vrstah, katerih kvotno pozavarovanje je bilo dogovorjeno v pozavarovalni pogodbi. Ta delež določa, kolikšen del zavarovalne vsote, premije in škod si delita zavarovatelj in pozavarovatelj (Rajeda, 1986, str. 548).

Prednosti takega načina pozavarovanja so enostavnost, večja izravnava rezultata, visoka provizija za zavarovatelja, povečanje kapacitete zavarovatelja, zelo primerno pa je predvsem za nove, neizkušene zavarovalne družbe ali za poslovanje v novih zavarovalnih vrstah, kjer obstaja večja možnost naključnih nihanj v rezultatih (An introduction to reinsurance, 2002, str. 21).

Pomanjkljivosti kvotnega pozavarovanja pa so večji odliv zavarovalne premije, pozavarovatelj prevzema delež tveganja neglede na njegovo velikost, zavarovatelj pa ne more izbirati katero tveganje bo pozavaroval in katerega ne, saj so pri kvotnem pozavarovanju pozavarovane vse sklenjene zavarovalne police, tako tiste z visoko zavarovalno vsoto kot tiste, ki za zavarovatelja predstavljajo majhno tveganje (An introduction to reinsurance, 2002, str. 21).

3.2.1.2. Vsotno-presežkovno (ekscedentno) pozavarovanje

Vsotno presežkovno pozavarovanje je bolj zapleten način proporcionalnega pozavarovanja. S tovrstnim kritjem pozavarovatelj ne pozavaruje vseh zavarovalnih polic (kot pri kvotnem pozavarovanju), ki jih sklene zavarovatelj. Zavarovatelj zase obdrži vsa tveganja do določene vsote - retencija zavarovalnice (angl. retention), ki jo predstavlja zavarovalna vsota ali ocena PML⁷-ja. Ta vsota se za različne zavarovalne vrste določi različno. Pozavarovatelj je dolžan sprejeti vsa tveganja nad maksimalnim lastnim deležem zavarovatelja. V pozavarovalni pogodbi je določen tudi limit oziroma zgornja vsota, do katere pozavarovatelj avtomatično sprejema vsa tveganja. Določena je običajno z mnogokratnikom maksimalnega lastnega deleža zavarovatelja, znanim kot linijo (angl. line). Delež delitve zavarovalne vsote, premije in škod se določa za vsako posamezno tveganje posebej na podlagi zavarovalne vsote ali ocene PML-ja in lastnega deleža po pogodbi (An introduction to reinsurance, 2002, str. 22).

Z vsotno-presežkovnim pozavarovanjem tveganje zavarovatelja postane bolj homogeno, uravnoteženo in uravnano. Ostanejo mu samo majhna in srednje velika tveganja, presežke ("konice") pa pozavaruje, saj lahko s tablicami maksimalnega kritja ureja politiko notranje izravnave in jo prilagodi velikosti tveganja ter istočasno določi meje zunanje izravnave nevarnosti (Flis, 1995b, str. 399).

Pomanjkljivosti tovrstnega pozarovalnega kritja pa so številne aktivnosti in stroški povezani z oceno posamičnih tveganj, odgovornostjo in zahtevnostjo ocene PML-ja ter porazdelitvijo in obračuni premij posameznih tveganj (Bijelić, 1998, str. 241).

3.2.1.3. Kombinacije proporcionalnih pozavarovanj

Poleg kvotnih in vsotno-presežkovnih (ekscedentnih) pozavarovanj poznamo tudi kombinacije kvotnih in presežkovnih pozavarovanj ter nekaj različic ekscedentnega pozavarovanja.

Kvotno-ekscedentno pozavarovanje

Kvotno pozavarovanje je najbolj primerno pri zavarovalnih vrstah, ki imajo po zavarovalnih vrednostih visoko homogenost portfelja. V nasprotnem primeru - če se zavarovalne vrednosti močno razlikujejo, pa je za zavarovatelja boljše ekscedentno pozavarovanje. Pri kvotno-ekscedentnem pozavarovanju, ki je kombinacija kvotnega in ekscedentnega pozavarovanja, zavarovatelj ekscedentno pozavaruje presežke nad lastnim deležem, lastne deleže pa pozavaruje z kvotnim pozavarovanjem (Flis, 1995, str. 216). Ekscedentno kritje torej služi zavarovatelju za zaščito pred visokimi škodami pri heterogenem portfelju, kvotno pa za zaščito pred izjemnim kratkotrajnim porastom škod, v siceršnih mejah lastne izravnave.

⁷ PML (angl. Probable Maximum Loss) - največja verjetna škoda

3.2.2. NEPROPORCIONALNA POZAVAROVANJA

Pri neproporcionalnih pozavarovanjih ni vnaprej določenega razmerja po katerem bi si zavarovatelj in pozavarovatelj razdelila zneske premij in škod. Delež škode, ki jo plača vsak, je odvisen od dejanske višine nastale škode. Pri tovrstnemu načinu kritja je določen znesek, do katerega zavarovatelj nosi vse škode - imenuje se prioriteta (angl. priority, deductible). Obveznost pozavarovatelja pa je kritje vseh škod nad zneskom prioritete, vse do pogodbeno določenega zneska - limita kritja. Pri določitvi cene pozavarovalnega kritja, ki jo plača zavarovatelj, pozavarovatelj upošteva škodno dogajanje preteklih let, kot tudi pričakovane zneske škod glede na vrsto in sestavo danega tveganja (An introduction to reinsurance, 2002, str. 20).

3.2.2.1. Škodno-presežkovno pozavarovanje

Namen škodno-presežkovnega pozavarovanja je zaščititi zavarovatelja pred velikimi škodami. V pozavarovalni pogodbi je določena prioriteta zavarovatelja, kar pomeni, da do te višine krije zavarovatelj vse škode sam. Nad tem zneskom pa krije škode pozavarovatelj. Pri vsotno-presežkovnem pozavarovanju pozavarovatelj sodeluje v vsaki škodi, pri škodno-presežkovnem pozavarovanju pa le v škodah, ki presegajo prioriteto zavarovatelja (An introduction to reinsurance, 2002, str. 25).

Tehnika škodno-presežkovnega pozavarovanja je sama po sebi enostavna, stroški pozavarovanja so za zavarovatelja nižji kot pri vsotno-presežkovnem pozavarovanju, zavarovatelj pa z njim lahko nevtralizira vpliv velikih škod, ki bi lahko močno prizadele njegov škodni rezultat (An introduction to reinsurance, 2002, str. 25).

Za te pogodbe so značilna velika nihanja med premijami in odškodninami. Zavarovatelj ni zaščiten pred spremembami intenzivnosti škod, predvsem tistih pod prioriteto (Bijelić, 1998, str. 245). Zavarovatelj pri tovrstnih pogodbah ne prejme provizije s strani pozavarovatelja.

Škodno-presežkovna pozavarovanja se nadalje delijo na:

- za posamezno tveganje in
- za komulacijo tveganj v enem dogodku ali katastrofi.

Pri škodno-presežkovnem pozavarovanju po dogodku so krite vse škode, ki izhajajo iz enega škodnega dogodka in presegajo prioriteto zavarovatelja. Posamezna škoda je lahko nižja od prioritete zavarovatelja, vsota škod pa jo mora presegati. Namen tega načina kritja je zaščititi zavarovatelja pred manj pogostmi, a izjemno visokimi škodami, ki so posledica enega škodnega dogodka kot npr. poplava, neurje in potres.

Pri škodno-presežkovnem pozavarovanju po tveganju pa so krite vse posamične škode, ki presegajo prioriteto zavarovatelja. Posamezna škoda mora biti višja od prioritete zavarovatelja. Namen tega načina kritja je zmanjšati ali

nadomestiti proporcionalno pozavarovanje, za katerega je značilen večji odliv zavarovalne premije.

3.2.2.2. Pozavarovanje letnega presežka škod

Pozavarovanje letnega presežka škod je namenjeno zavarovateljem, ki potrebujejo zaščito poslovnega rezultata pred spremenljivostjo v velikosti in frekvenci majhnih in srednje velikih škod, v danem zavarovalnem razredu. S tem bolj redkim načinom pozavarovalnega kritja, se pozavarovatelj obveže, da bo kril tisti del zneska letnih škod zavarovatelja, ki presega vnaprej dogovorjeno prioriteto. Prioriteta je običajno določena kot odstotek zneska zavarovateljeve letne premije, lahko pa tudi kot fiksni znesek. Pri tem pa ni pomembno ali je bila prioriteta presežena zaradi ene same velike škode ali zaradi večih majhnih ali srednje velikih škod skupaj. Pozavarovanje letnega presežka škod je najpogosteje uporabljeno pri zavarovanju pred točo in viharji (An introduction to reinsurance, 2002, str. 28).

Ta način pozavarovanja je za zavarovatelja odličen, ker vnaprej pozna svoje obveznosti. Edina težava zanj lahko nastane, če škode presežejo gornji limit pozavarovateljeve obveznosti in višek škod nad limitom zatem bremeni njega. Pozavarovatelj mora skrbeti, da zavarovatelj ne določi prenizke prioritete, ki bi mu vedno omogočala pozitiven rezultat na račun pozavarovatelja, temveč da določi takšno prioriteto, ki bo spodbudila zavarovatelja, da bo v primeru, ko preti izguba (in ne bi bil pozavarovan), ustrezno ukrepal (Bijelić, 1998, str. 253).

3.3. OBLIKE POZAVAROVANJA

Poznamo dve glavni obliki pozavarovanja:

- **fakultativno** pozavarovanje (angl. facultative reinsurance) in
- **obligatorno** oziroma obligatno pozavarovanje (angl. obligatory, treaty reinsurance).

Poleg dveh glavnih oblik so se postopoma razvile oblike **mešanih pozavarovalnih pogodb**, kot so: fakultativno-obligatorno pozavarovanje, pogodbe o odprtem kritju ter pogodbe o poolih.

3.3.1. FAKULTATIVNA POZAVAROVANJA

Fakultativno pozavarovanje je najstarejša oblika pozavarovanja in se nanaša na posamezne zavarovalne pogodbe. Pozavarovatelj ima tu možnost, da zavarovanje ponujeno v pozavarovanje, sprejme ali zavrne. Pozavarovatelj vnaprej pozna vse podatke o tveganju in posamično izrazi svojo odločitev o tem, ali bo to tveganje sprejel v pozavarovanje. Pozavarovatelj se samostojno odloča tudi o tem ali bo posamezno tveganje sprejel v celoti ali le delno. Ta oblika pozavarovanja se, zaradi visokih stroškov in izgube časa ob prevzemanju tveganj v pozavarovanje v vsakem posameznem primeru, v praksi redkeje uporablja (Bijelić, 1998, str. 234).

Fakultativne pozavarovalne pogodbe se običajno sklepajo, ko gre za enkratna zavarovanja ali zavarovanja, ki se po tveganju, zavarovalni vrednosti ali kateri drugi posebnosti močno razlikujejo od množičnih zavarovanj ter se kot takšna le redko pojavljajo (Flis, 1995, str. 214). Zavarovatelj se navadno odloči za fakultativno pozavarovanje v dveh primerih: ko za kritje zavarovanega tveganja ne zadošča že sklenjeno obligatorno pozavarovanje ali ko je zavarovano tveganje izključeno iz kritja obligatornega pozavarovanja (An introduction to reinsurance, 2002, str. 18).

Fakultativno pozavarovanje omogoča pozavarovatelju, da podrobno spremlja ter ocenjuje poslovanje zavarovatelja pri tistih zavarovanjih, ki so mu ponujena v pozavarovalno kritje. Pozavarovatelj tu tudi lahko pomaga zavarovatelju z različnimi strokovnimi mnenji ter izkušnjami. Slabša stran fakultativnega pozavarovanja pa je zamudnost tovrstnih poslov ter precejšni obseg pozavarovalnotehničnih opravil (Pavliha, 2000, str. 323). Čakanje na odločitev pozavarovatelja o sprejemu pozavarovalne pogodbe moti ažurno poslovanje zavarovatelja. Pri tej obliki pozavarovalnih pogodb običajno pozavarovatelj plača nižjo pozavarovalno provizijo zavarovatelju (Flis, 1995b, str. 397).

3.3.2. OBLIGATORNA POZAVAROVANJA

Obligatorno pozavarovanje je oblika pozavarovanja, pri kateri zavarovatelj in pozavarovatelj skleneta pogodbo o pozavarovanju za vnaprej določeno obdobje (Bijelić, 1998, str. 235). Pozavarovatelj je dolžan prevzeti v pogodbi določen delež celotnega portfelja posameznih ali večjega števila zavarovalnih vrst (An introduction to reinsurance, 2002, str. 18). Ko pozavarovatelj podpiše takšno pozavarovalno pogodbo, ne more izbirati, kaj bo vzel v pozavarovanje in kaj ne (Flis, 1995, str. 214).

Pri obligatornem pozavarovanju je povezanost med zavarovateljem in pozavarovateljem zelo močna. Pozavarovatelj sicer dovoli zavarovatelju, da samostojno sklepa zavarovanja in likvidira škode (pravica poslovođenja), vendar si pridružuje pravico nadzorstva, ki pa jo le redko tudi izvaja. Zavarovatelj in pozavarovatelj imata pri tovrstnem pozavarovanju skupne interese (načelo skupne usode). Oba sta zainteresirana, da se zavarovana tveganja skrbno izbirajo, da se zavarovanja pravilno sklepajo in tarifirajo, pa tudi, da se škodni primeri vestno, pošteno in strokovno obravnavajo. Pozavarovatelj torej mora priznavati in upoštevati zavarovateljevo poslovodstvo. Hkrati pa načelo skupne usode zavarovatelju zagotavlja, da lahko računa na pozavarovateljevo izpolnitev obveznosti, ki izhajajo iz pogodbe. Pogoji za to je seveda vestno in pošteno opravljanje poslovodstva (Flis, 1995, str. 214-215).

Pri obligatornih pozavarovalnih pogodbah je pogosta klavzula o napakah. Ta določa, da zavarovatelj za nenamerne napake ali opustitve ne izgubi pravice do pozavarovalne zaščite (Flis, 1995b, str. 411).

Čeprav se v večini spornih primerov pri tolmačenju pozavarovalnih pogodb spor uspe rešiti s sporazumom med zavarovateljem in pozavarovateljem, mora pogodba urediti način za reševanje sporov, kadar sporazum ni mogoč (klavzula o rabsodišču) (Flis, 1995, str. 215).

Prednosti obligatornih pozavarovalnih pogodb so nižji stroški in večja hitrost poslovanja, ki sta posledici tesne povezanosti med pogodbenima strankama (Pavliha, 2000, str. 322).

3.3.3. MEŠANE OBLIKE POZAVAROVALNIH POGODB

3.3.3.1. Fakultativno-obligatorno pozavarovanje

Pri fakultativno-obligatornem pozavarovanju zavarovatelj lahko tveganje pozavaruje ali pa ga obdrži v lastni izravnavi. Pozavarovatelj pa ima obveznost, da pozavaruje tveganje, če se je zavarovatelj tako odločil. Jamstvo pozavarovatelja je izraženo z mnogokratnikom zavarovateljevih obdržanih deležev (Pavliha, 2000, str. 323).

Fakultativno-obligatorno pozavarovanje je ugodno za obe pogodbeni stranki. Dejstvo, da pozavarovatelj ne more odkloniti pozavarovanja je ugodno za zavarovatelja, na drugi strani pa pozavarovatelj prejme vsa zavarovanja, ki spadajo v opisani in dogovorjeni okvir, kar je dobro za oba. Seveda je pri tej obliki pozavarovanja potrebna stalna kontrola, kar pa ustreza pozavarovatelju (Flis, 1995b, str. 397).

3.3.3.2. Pogodba o odprtem kritju

Posebna vrsta fakultativno-obligatornega pozavarovanja je pogodba o odprtem kritju. Tu pozavarovatelj jamči z absolutnim zneskom oziroma limitom, neglede na lastni delež zavarovalnice (Pavliha, 2000, str. 323).

Takšno obliko pozavarovanja bo zahteval zavarovatelj, ki nima le priložnostno, temveč stalno potrebo oddajati fakultativna pozavarovanja (Flis, 1995b, str. 397).

3.3.3.3. Pozavarovalni pool

Dve ali več zavarovalnic lahko z pogodbo ustanovi zavarovalni oziroma pozavarovalni pool za opravljanje zavarovalnih oziroma pozavarovalnih poslov, ki krijejo nevarnosti velikih premoženjskih škod, škod iz odgovornosti za jedrsko škodo, proizvajalčeve odgovornosti za farmacevtske izdelke oziroma drugih velikih škod. Pozavarovalni pool deluje v svojem imenu in za račun ustanoviteljev. Med članicami znotraj poola velja načelo sozavarovanja in solidarne odgovornosti. Po slovenskem pravu nastopa v pravnem prometu kot posebno gospodarsko interesno združenje (GIZ) (Zakon o zavarovalništvu, 2000). V mednarodni praksi pa lahko pool deluje tudi brez posebne pravno organizacijske oblike.

Razloge za nastanek pozavarovalnih poolov lahko strnemo v naslednje točke (Peroša, 1998, str. 6):

- jedrska, neznana ali nova tveganja zaradi možnih katastrofalnih posledic odvrčajo zavarovatelje od samostojnega zavarovanja za nevarnosti,

- število tveganj naj bi bilo majhno in naj ne bi zagotavljalo uravnoveženega portfelja pri samostojnem zavarovanju posameznega zavarovatelja,
- zneski za zavarovanje premoženjske škode in zavarovanje odgovornosti naj bi bili tako visoki, da je nujno potrebna pomoč nacionalnega trga in ne samo posameznih subjektov,
- možnost katastrofalnih posledic novih tveganj naj bi onemogočala normalno zagotavljanje kritja za zavarovanje, če bi se upoštevali ustaljeni vzorci pozavarovanja in retrocesije,
- sodelovanje in izmenjava pozavarovanja med nacionalnimi pooli omogoča dostop do večjih zavarovalnih kapacitet na tistih trgih, ki so pripravljene sodelovati.

3.4. AKTIVNO IN PASIVNO POZAVAROVANJE

V pozavarovanju gre za pogodbeni odnos med zavarovateljem in pozavarovateljem. Zavarovatelj (cedent) prenese del svoje obveznosti, ki izhaja iz zavarovalnih pogodb, na pozavarovatelja (cesionarja). Pozavarovatelj pa prevzame preneseni del obveznosti zavarovatelja v svoje kritje.

Ko gre za prevzem presežka tveganja v kritje (pozavarovatelj) govorimo o aktivnem pozavarovanju, pri prenosu dela nevarnosti zavarovatelja na pozavarovatelja pa govorimo o pasivnem pozavarovanju. Kadar pozavarovalnica prenese del prevzete obveznosti na drugo pozavarovalnico, govorimo o pasivni retrocesiji, kadar pa prevzame del obveznosti druge pozavarovalnice, govorimo o aktivni retrocesiji (Ivanjko, 1999, str. 96).

4. ZAVAROVANJE IN POZAVAROVANJE V SLOVENIJI TER V SVETU

4.1. VPLIV KATASTROFALNIH DOGODKOV NA ZAVAROVANJE IN POZAVAROVANJE

4.1.1. POJEM KATASTROFALNI DOGODEK

Z pojmom katastrofalni dogodek imamo v mislih večje škodne dogodke, to so bodisi naravne nesreče ali pa nevarnostni dogodki, ki jih je povzročil človek.

Z naravno nesrečo razumemo dogodek, ki so ga povzročile naravne sile. Tak dogodek navadno povzroči veliko število individualnih škodnih dogodkov in je povezan z velikim številom zavarovanih oseb in zavarovalnih polic. Obseg nastale škode pa ni odvisen le od ostrine oziroma neprizanesljivosti naravnih sil, pač pa tudi od faktorjev povezanih s človekom (npr. način gradnje objekta, nasipi ob rekah na območjih kjer so pogoste poplave) (Zanetti et al, 2002, str. 4).

Naravne nesreče lahko razdelimo v naslednjih šest kategorij: poplave, viharji, potresi, suša ter gozdni požari, zmrzal in ostalo (snežni plazovi, toča, itd.)

Nevarnostni dogodki, ki jih je povzročil človek so lahko večji škodni dogodki, ki so nastali kot posledica aktivnosti človeka. Taki nevarnostni dogodki se

običajno zgodijo na manjšem geografskem območju, kriti pa so z manjšim številom zavarovalnih polic (Zanetti et al, 2002, str. 4).

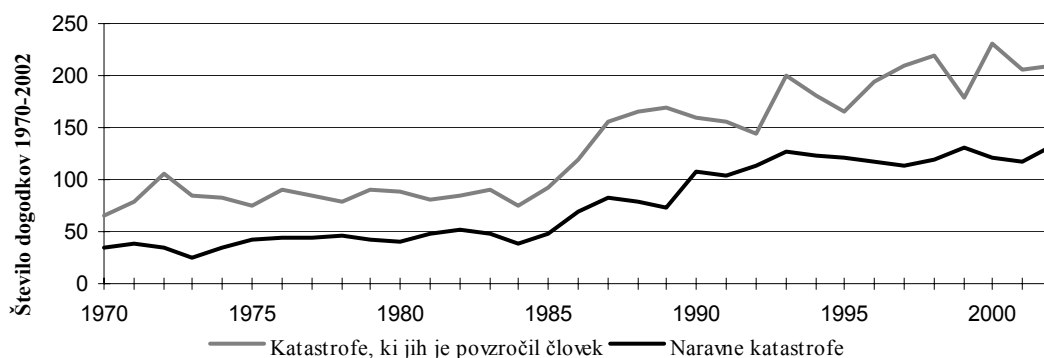
Nevarnostne dogodke, ki jih je povzročil človek lahko razdelimo v sedem kategorij: požari ter eksplozije, letalske nesreče ter nesreče v vesolju, pomorske nesreče, železniške ter cestne nesreče, nesreče povezane z neeksplodiranimi bojnimi sredstvi (npr. minami), zrušitve zgradb ter mostov in ostalo (terorizem, itd.)

4.1.2. ŠKODNO DOGAJANJE V SVETU

V letu 2002 je bilo po vsem svetu zabeleženih 344 večjih škodnih dogodkov (katastrof), od katerih jih je bilo 130 posledica naravnih nesreč, 214 pa jih je s svojim delovanjem povzročil človek. Število škodnih dogodkov je od začetka 70-ih do sredine 80-ih let znašalo v povprečju nekaj pod 150 dogodkov letno (Slika 1). Razlog za njihov porast v poznih 80-ih lahko iščemo predvsem v povečanju nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek. Med slednjimi prevladujejo cestne in pomorske nesreče, večji požari ter nesreče v vesolju. Največje naravne nesreče pa ostajajo približno enako pogoste, kar je lepo opazno na porazdelitvi števila mrtvih iz naravnih nesreč po letih (slika 2).

V 344-ih večjih škodnih dogodkih v letu 2002 je življenje izgubilo 24.000 ljudi, od katerih jih je skoraj 11.000 umrlo zaradi naravnih nesreč. Samo potres v Afganistanu in Pakistanu (6. stopnje po Richterjevi lestvici) marca 2002 je zahteval 2.000 življenj. Če primerjamo naravne nesreče po njihovih vrstah, lahko vidimo, da so največ žrtev zahtevale poplave - več kot 4.000.

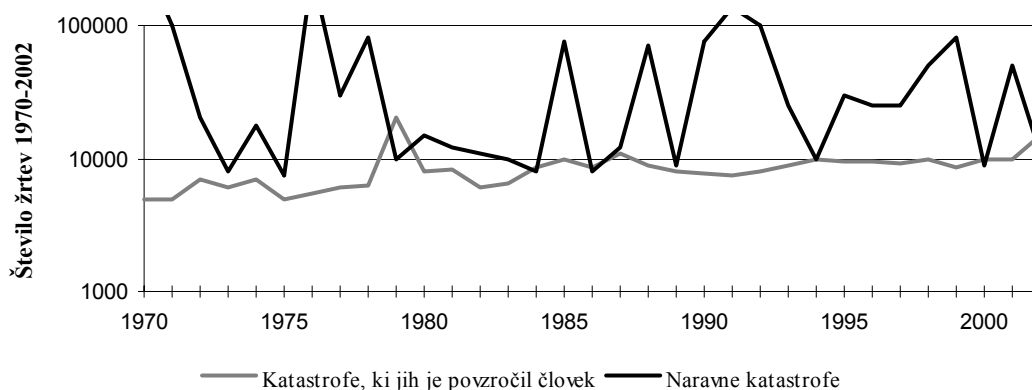
Slika 1: Število naravnih nesreč in število nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek v letih 1970-2002;

Vir: Natural catastrophes and man-made disasters in 2002, 2003.

Nevarnostni dogodki, ki jih je povzročil človek so v letu 2002 zahtevali več kot 13.000 žrtev. Največji tovrsten posamičen dogodek se je zgodil februarja 2002 v Indiji, ko je v nemirih, ki so sledili podtaknjenemu požaru na vlaku umrlo 2.000 ljudi.

Slika 2: Število mrtvih v naravnih nesrečah in nevarnostnih dogodkih, ki jih je povzročil človek v letih 1970-2002*;

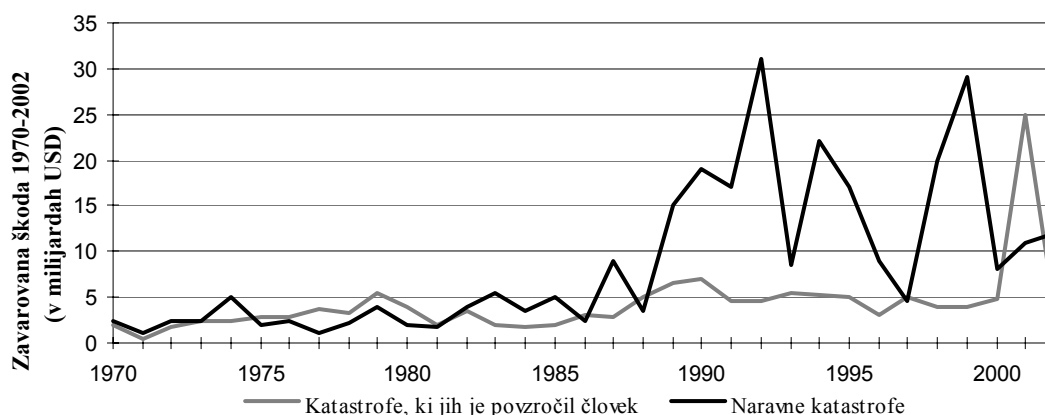

*pri prikazu števila žrtev je uporabljena logaritemska lestvica
Vir: Natural catastrophes and man-made disasters in 2002, 2003.

Na sliki 2 je viden močan porast števila žrtev posledic nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek - leta 2002 so se te v primerjavi z letom 1970 skoraj podvojile. Opazna so tudi nihanja v številu mrtvih v naravnih katastrofah v letih 1970-2002. Izstopajo leta, ko so se zgodile največje naravne nesreče: neurje in poplave v Bangladešu leta 1970 (300.000 mrtvih); potres v Tangshanu na Kitajskem leta 1976 (250.000 mrtvih); tropski ciklon Gorky v Bangladešu leta 1991 (138.000 mrtvih).

Znesek skupnih svetovnih ekonomskih škod v letu 2002 je znašal 42 milijard USD, kar je nekaj pod povprečjem zadnjih desetih let. V tem letu je znašal skupni znesek zavarovanih škod 13.5 milijarde USD (ali 32.4% zneska ekonomskih škod). Znesek zavarovanih škod, ki so nastale kot posledica naravnih nesreč, je znašal 11.4 milijarde USD, znesek zavarovanih škod katastrof, ki jih je povzročil človek pa 2.1 milijarde USD. Če primerjamo zneske zavarovanih škod v letu 2002 po vzroku nastanka, ugotovimo, da jih je največ - 6.7 milijarde USD (ali 49.6%) nastalo kot posledica z neurji povezanih nevarnosti. Drugo mesto zasedajo poplave - 4.1 milijarde USD (30.3%), tretje mesto pripada človeku - 2.1 milijarde USD (15.5%), suša ter gozdni požari pa so z 1.4 milijarde USD (1%) na četrtem mestu.

Slika 3: Zneski zavarovanih škod* iz naslova naravnih nesreč in nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek v letih 1970-2002;

* zneski so preračunani po cenah iz leta 2002

Vir: Natural catastrophes and man-made disasters in 2002, 2003.

Na sliki 3 lahko spremljamo realno rast zneska skupnih zavarovanih škod v letih 1970-2002. Po letu 1985 lahko zasledimo naglo rast, hkrati pa tudi spremenljivost zneskov zavarovanih škod, ki so posledica naravnih nesreč. Zneski zavarovanih škod iz naslova nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek beležijo počasno rast - izjema je leto 2001, ko zaradi enega samega katastrofalnega dogodka (11. september, teroristični napad na WTC in Pentagon v ZDA ter 19 milijard USD zavarovanih škod oziroma več kot 55% skupnih zavarovanih škod) zasledimo hiter vzpon.

V tabeli 1 so prikazani zneski zavarovanih škod, žrtve in število večjih (katastrofalnih) škodnih dogodkov po svetovnih regijah v letu 2002. Kljub temu, da se je v Aziji in Afriki zgodilo kar 64% vseh večjih škodnih dogodkov v letu 2002 in je tam za posledicami le-teh umrlo kar 87% vseh, ki so v svetu umrli za posledicami katastrof, pa je delež teh dveh celin v celotnem znesku zavarovanih škod znašal le 5.9%. V nasprotju s tem pa je delež Evrope in Amerike v skupnem znesku zavarovanih škod v letu 2002 skoraj 77%, pri čemer se je tu zgodilo le 20% vseh svetovnih katastrof, ki so zahtevale 10 % vseh žrtev.

Tabela 1: Zneski zavarovanih škod, število žrtev ter število večjih (katastrofalnih) škodnih dogodkov v letu 2002 po svetovnih regijah;

Regija/država	Število dogodkov	(v %)	Število mrtvih	(v %)	Zavarovana škoda (v mio. USD)	(v %)
Evropa	40	11,6	1.063	4,5	5.221	38,5
Amerika	69	20,1	1.388	5,8	6.338	46,8
- ZDA	30	8,7	140	0,6	5.194	38,3
Azija	154	44,8	14.057	59,1	647	4,8
Afrika	65	18,9	6.638	27,9	151	1,1
Oceanija	4	1,2	75	0,3	66	0,5
oceani / vesolje	12	3,5	574	2,4	1.131	8,3
SVET SKUPAJ	344	100,0	23.795	100,0	13.554	100,0

Vir: Natural catastrophes and man-made disasters in 2002, 2003.

Visok delež zavarovanih škod v industrializiranih državah izhaja iz visoke zgoščenosti zavarovanja v teh državah. Hkrati pa je relativno nizek delež žrtev katastrofalnih dogodkov dokaz visokih varnostnih standardov in strogih meril pri reševanju ponesrečencev. Žal pa nasprotno velja za ekonomsko manj razvite regije, kjer nižji delež zavarovanih škod kaže na nizko kritje, ki je na razpolago za zaščito pred finančnimi posledicami katastrofalnih dogodkov. Veliko število žrtev teh dogodkov v razvijajočih se državah so dokaz pomanjkljivih varnostnih standardov in slabih meril pri reševanju ponesrečenih (Zanetti et al, 2003, str. 7).

Število večjih (katastrofalnih) škodnih dogodkov v svetu se je od 70-ih let prejšnjega stoletja povečalo na račun nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek. Število naravnih nesreč, pa če zanemarimo izpopolnjevanje meritev, ostaja enako in se skozi zgodovinska obdobja ni spreminjalo. Število žrtev v škodnih dogodkih skozi čas zelo niha, odvisno pa je predvsem od pogostosti največjih naravnih nesreč in njihove lokacije. Tudi ekonomske škode iz večjih (katastrofalnih) škodnih dogodkov so se v zadnjih 15-ih letih močno povečale. To lahko pojasnimo z večjo gostoto prebivalstva in večjo koncentracijo vrednosti po svetu. Še večji porast pa lahko opazimo pri zneskih zavarovanih škod in pa deležih teh škod v ekonomskih škodah, kar kaže na večjo zavarovanost. Večino zavarovanih škod lahko pripišemo naravnim nesrečam, posebj tistim, ki so se zgodile na gosto naseljenih področjih in v bogatih državah. Seveda pa po 11. septembru ne smemo zanemariti vpliva nevarnostnih dogodkov, ki jih povzroči človek.

4.1.3. ODZIV ZAVAROVALNIC IN POZAVAROVALNIC

Zavarovalnice so sprva poskušale naglo rastoče zavarovane škode brzdati z preventivnimi ukrepi in višjimi stopnjami lastne udeležbe zavarovancev (Zanetti et al, 2002, str. 10), kar pa ni zadoščalo, zato so se poslužile nekaterih novih pristopov. Posebna pozornost je namenjena tudi odzivu zavarovalnic na tveganja, ki po višini zavarovane škode lahko celo presežejo naravne nesreče - to so teroristična tveganja.

4.1.3.1. Razpršitev tveganj, povezanih z naravnimi nesrečami

Geografska razpršitev

Potresi, poplave in neurja so tri vrste naravnih nesreč, ki so v zgodovini povzročile največ škode. Če te tri vrste naravnih nesreč primerjamo med seboj, ugotovimo, da so vse tri rezultat fizikalnih okoliščin in niso odvisne druga od druge. Tudi z geografskega vidika so naravne nesreče med seboj neodvisne, saj običajno prizadanejo določeno bolj ali manj omejeno področje. Zaradi tega je mogoče tveganja, povezana z naravnimi nesrečami dokaj dobro globalno razpršiti. Pozavarovatelji, ki poslujejo na več trgih, lahko uravnotežijo večji del nihanj v škodnem dogajanju iz naravnih nesreč med leti. Tako lahko tak pozavarovatelj v določenem letu premijo iz zavarovanj naravnih nesreč, zbrano na vseh trgih, nameni za kritje visoke škode npr. v Franciji, v naslednjem letu pa na enak način za kritje škode npr. na Japonskem. Geografsko razpršitev omogoča statistično izkazano dejstvo, da se naravne nesreče redko dogajajo na dveh ali več celinah hkrati v istem letu (Zanetti et al, 2002, str. 11).

Kot se je izkazalo lahko geografska razpršitev tveganj naravnih nesreč občutno zmanjša letna nihanja v izplačanih zneskih pozavarovalnin pozavarovalnic. Stroški kapitala potrebnega za izvajanje geografske razpršitve pa so nižji od stroškov pozavarovalnih rešitev za posamezno regijo oziroma posamezno državo. Po drugi strani pa je pri izvajanju geografske razpršitve potrebno upoštevati velikost posameznih zavarovalnih trgov. Tako geografska razpršitev dveh zelo različnih regij, npr. Amerike in Afrike, ne bi prinesla zelenega učinka, saj je v Ameriki povprečna škoda neprimerljivo večja od povprečne škode v Afriki. (Zanetti et al, 2002, str. 12).

Časovna razpršitev in razpršitev z drugimi (nezavarovalniškimi) tveganji

Portfelj tveganj pa lahko uravnotežimo tudi s časovno razpršitvijo in razpršitvijo z investicijskim portfeljem, ki poleg zavarovalniških vsebuje tudi druga tveganja.

V primeru časovne razpršitve tveganj, si pozavarovatelj oblikuje nekakšne rezerve tako, da zbere nekaj letnih premij, ki zadoščajo za pokritje nihanj med letnimi zneski škod.

Razpršitev z nezavarovalniškimi tveganji (oziroma listninjenje zavarovalniških tveganj) temelji na nepovezanosti med škodami npr. iz naravnih nesreč in dogajanji na finančnih trgih - višina škode iz naravne nesreče ima malo ali nič skupnega z določenim borznim indeksom ali ravno obrestnih mer. Primer tovrstne razpršitve tveganj so katastrofične obveznice in drugi podobni finančni instrumenti, ki lahko služijo kot dopolnilo geografski razpršitvi ali samostojno kot zaščita pozavarovatelja, ki posluje na večjih trgih. Slaba stran takšnih finančnih instrumentov pa so zagotovo stroški kapitala, ki močno presegajo stroške tradicionalnega pozavarovanja. Razlog se verjetno skriva v nepoznavanju s strani investitorjev in nezadostni transparentnosti zavarovalnih tveganj za trg kapitala (Zanetti et al, 2002, str. 13). Listninjenje

zavarovalniških tveganj bom podrobneje predstavil v poglavju o alternativnih metodah prenosov tveganj.

4.1.3.2. Izključitev ali omejitev terorističnih tveganj

Pred terorističnim napadom 11. septembra je bilo mogoče takšno tveganje zavarovati v okviru požarnega zavarovanja, ki je krilo tudi škodo nastalo v eksplozijah, neglede na njihov izvor, razen tistih, ki so nastale kot posledica splošnih izključitev (vojna, državljanska vojna in državljanski nemiri).

Posledice 11. septembra na področju zavarovanja in pozavarovanja terorističnih tveganj v svetu so bile skoraj revolucionarne. Svetovni zavarovalni in pozavarovalni trgi so se takoj odzvali z njihovim izključevanjem ali bistvenim omejevanjem v pozavarovalnih pogodbah. Sočasno pa se je okrepilo zavedanje oziroma potreba po zaščiti pred terorističnimi napadi. V Evropi so se tako številne države odločile ustanoviti posebne pozavarovalne poole, ki bi krili takšna tveganja (Pavliha, 2003, str. 343).

Hkrati so se povečale tudi cene pozavarovalnih storitev. Pozavarovatelji so se vrnili k ponovnem izbiranju tveganj in njihovi oceni. Pri tem so ključni podatki o (po)zavarovani nevarnosti in tudi kakovostno aktuarsko modeliranje. Vsako posamezno tveganje se natančno oceni, kar pomeni nove razvojne možnosti za pozavarovalno dejavnost. Natančna obravnava tveganj pa ustvarja specializacijo, tako da je vedno več specializiranih (po)zavarovateljev, ki se nahajajo v bližini tveganja (Pavliha, 2003a, str. 70).

Do sprememb je prišlo tudi na področju povpraševanja po pozavarovalnih storitvah. Neglede na zmožnost plačila pozavarovalnine pozavarovalnice, morajo zavarovatelji izpolniti svoje obveznosti iz zavarovalnih pogodb do zavarovancev. Tako igra v zadnjih dveh letih izredno pomembno vlogo tudi kakovost pozavarovalnice (celo bolj kot cena pozavarovanja). Ključno je zagotavljanje pozavarovalnih zmogljivosti, finančna trdnost pozavarovatelja in kakovost celotne ponudbe. Posledica pomembnosti kakovosti pozavarovalnice kaže pojav "klavzul umika" v pozavarovalnih pogodbah. Po tej klavzuli ima pozavarovanec pravico odpovedati pozavarovalno pogodbo tudi med pogodbenim letom, če se rating pozavarovatelja med letom zniža pod določeno raven (Pavliha, 2003, str. 343).

4.2. STANJE NA SLOVENSKEM IN SVETOVNEM ZAVAROVALNIŠKEM TER POZAVAROVALNIŠKEM TRGU

4.2.1. SLOVENSKI ZAVAROVALNIŠKI TER POZAVAROVALNIŠKI TRG

4.2.1.1. Slovenski zavarovalniški trg

Slovenske zavarovalnice

Leta 2002 je na slovenskem trgu opravljalo zavarovalne posle šestnajst zavarovalnih podjetij, skladov in družb, v njih pa je bilo skupno redno zaposlenih 5.263 delavcev (tabela 2). Devet zavarovalnih podjetij je opravljalo vse vrste zavarovalnih poslov, zato spadajo med univerzalne zavarovalnice. Dve podjetji sta opravljali pozavarovalne posle. Dve sta se ukvarjali z zdravstvenimi zavarovanji in eno s kreditnimi zavarovanji. Dve od teh podjetij sta tržili pokojninska zavarovanja, ki sicer sodijo med življenjska zavarovanja.

Tabela 2: Zavarovalnice prisotne na slovenskem zavarovalniškem trgu v letu 2002 in število v njih redno zaposlenih oseb

ZAVAROVALNICA	ŠTEVILO ZAPOSLENIH
KLASIČNE ZAVAROVALNICE	4.989
<i>Adriatic, zavarovalna družba, d.d., Koper</i>	680
<i>Generali, Zavarovalnica, d.d., Ljubljana</i>	250
<i>Grawe, Zavarovalnica, d.d., Maribor</i>	104
<i>Kapitalska družba, d.d., Ljubljana</i>	73
<i>Krekova zavarovalnica, d.d., Ljubljana</i>	20
<i>Merkur zavarovalnica, d.d., Ljubljana</i>	39
<i>Slovenica, zavarovalna hiša, d.d., Ljubljana</i>	392
<i>Slovenska izvozna družba, d.d., Ljubljana</i>	69
<i>Triglav, zdravstvena zavarovalnica, d.d., Ljubljana</i>	15
<i>Zavarovalnica Maribor, d.d., Maribor</i>	707
<i>Zavarovalnica Tilia, d.d., Novo mesto</i>	208
<i>Zavarovalnica Triglav, d.d., Ljubljana</i>	2.432
POZAVAROVALNICI	59
<i>Pozavarovalnica Sava, d.d., Ljubljana</i>	41
<i>Pozavarovalnica Triglav Re, d.d., Ljubljana</i>	18
DRŽAVNA ZAVODA	215
<i>Sklad obrtnikov in podjetnikov, Ljubljana</i>	24
<i>Vzajemna zdravstvena zavarovalnica, Ljubljana</i>	191
SLOVENSKE ZAVAROVALNICE SKUPAJ	5.263

Vir: Statistični zavarovalniški bilten, 2003.

Tržna struktura dvanajstih klasičnih zavarovalnic in obeh državnih zavodov se od leta 2001 ni bistveno spremenila. Največji skupni tržni delež ima še vedno Zavarovalnica Triglav, katere tržni delež se je rahlo povečal na 42.67%. Druga po skupnem tržnem deležu je Vzajemna zavarovalnica, katere delež je padel za

pol odstotne točke na 21.08%. Tretja je Zavarovalnica Maribor z deležem 13.20%.

Tabela 3: Tržni deleži slovenskih zavarovalnic v letu 2002 v %

Zavarovalnica	Vrsta zavarovanja		
	Vsa	Življenjska	Neživljenjska
SKUPAJ	100	100	100
Triglav	40,90	42,90	40,31
Vzajemna	20,20	-	26,13
Maribor	12,66	16,64	11,49
Adriatic	9,58	3,01	11,51
Slovenica	4,49	3,11	4,89
Kapitalska družba	3,11	13,71	-
Tilia	2,49	1,02	2,93
Merkur	2,26	8,41	0,46
Grawe	1,66	5,30	0,59
Generali	1,48	2,89	1,06
Sklad obrtnikov in podjetnikov	0,65	2,88	-
Slovenska izvozna družba	0,38	-	0,49
Krekova	0,14	0,12	0,15
Triglav, zdravstvena	0,00	0,01	-

Vir: Statistični zavarovalniški bilten, 2003.

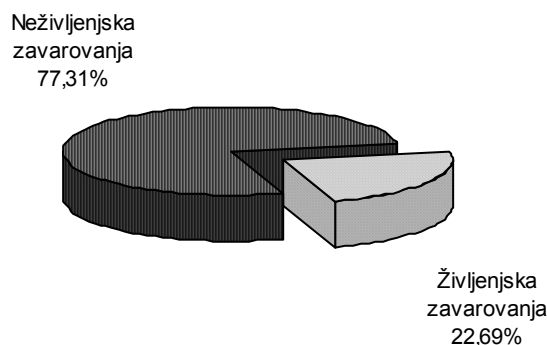
Slovenski zavarovalniški trg je še vedno precej asimetričen. Največje tri zavarovalnice pokrivajo 73,8% celotnega trga, če pa pogledamo prvih pet zavarovalnic, pa te zavzemajo 87,8% celotnega trga. Največjih pet slovenskih zavarovalnic, ki sklepajo življenjska zavarovanja, zavzema 86,96% delež na tem trgu, prvih pet zavarovalnic, ki sklepajo neživljenjska zavarovanja, pa pokriva 94,33% trga neživljenjskih zavarovanj (tabela 3).

Celotna bruto obračunana premija slovenskih zavarovalnic in deleža življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v premiji

Slovenske zavarovalnice so v letu 2002 zbrale za 267 milijard SIT premij, kar je nominalno za 16,1% več kot v letu 2001 (oziroma za 8,9 odstotne točke več kot inflacijska stopnja). Obračunane zavarovalnine oziroma odškodnine pa so znašale 161,8 milijard SIT, kar je 12,4% več kot v predhodnem letu.

Razmerje med življenjskimi in neživljenjskimi zavarovanji v Sloveniji je še vedno močno v korist neživljenjskih zavarovanj (slika 4). Kljub temu se delež življenjskih zavarovanj v zadnjih desetih letih nenehno povečuje in teži k polovičnemu deležu, kakršnega ima večina evropskih držav.

Slika 4: Delež življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v letu 2002

Vir: Statistični zavarovalniški bilten, 2003.

Najpomembnejše zavarovalne skupine zastopane v celotni bruto obračunani premiji

Najpomembnejšo zavarovalno skupino v premijski sferi predstavljajo prostovoljna zdravstvena zavarovanja (65,6 milijarde SIT), ki spadajo v skupino neživljenjskih zavarovanj. Njim sledijo življenjska zavarovanja (60,6 milijarde SIT). Z vsemi vrstami neživljenjskih zavarovanj so zavarovalnice leta 2002 zbrale 206,4 milijarde SIT bruto fakturirane premije ali 77,31% celotne zbrane premije zavarovalne dejavnosti (slika 4).

Razvitost slovenskega zavarovalniškega trga

Pri ugotavljanju razvitosti slovenskega zavarovalniškega trga mi bosta v pomoč kazalca celotna bruto obračunana zavarovalna premija na prebivalca (ter njegovi komponenti za življenjsko in neživljenjsko zavarovanje) in delež bruto obračunane zavarovalne premije v BDP.

Tabela 4: Višina celotne premije na prebivalca ter višina premije iz življenjskih in neživljenjskih zavarovanj na slovenskem zavarovalniškem trgu v letih od 2000 do 2002

Leto	Celotna premija/ prebivalca (v SIT)	Bazni indeks 100=2000	Premija življ. zavarovanj/ prebivalca (v SIT)	Premija neživlj. zavarovanj/ prebivalca (v SIT)
2000	96.904	100,0	18.772	78.132
2001	115.475	119,2	24.672	90.803
2002	133.877	138,2	31.140	102.737

Vir: Statistični zavarovalniški bilteni 2001, 2002 in 2003.

Vrednosti kazalcev prikazanih v tabeli 4 kažejo, da se je razvoj slovenskega zavarovalstva nadaljeval tudi v zadnjih letih. Celotna premija na prebivalca se je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 povečala za 15,9% (oziroma 8,7

odstotne točke nad inflacijsko stopnjo). Iz tabele 5 lahko preberemo, da je v letu 2002 glede na leto 2001 za malenkost (2 odstotni točki) upadel le delež premije neživljenjskih zavarovanj v BDP.

Tabela 5: Delež celotne premije v BDP ter delež premije iz življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v BDP na slovenskem zavarovalniškem trgu v letih od 2000 do 2002

Leto	Delež celotne premije v BDP (v %)	Bazni indeks 100=2000	Delež življ. premije v BDP (v %)	Delež neživlj. premije v BDP (v %)
2000	4,77	100,0	0,92	3,84
2001	5,04	105,7	1,08	3,96
2002	5,10	106,9	1,16	3,94

Vir: Statistični zavarovalniški bilteni 2001, 2002 in 2003.

Posebnosti slovenskega zavarovalniškega trga

Splošne ugotovitve glede posebnosti slovenskega zavarovalniškega trga so (Končina, 1993, 141):

- majhnost trga z vidika števila potencialnih in sedanjih kupcev zavarovalnih storitev,
- majhnost trga z vidika možnosti izravnavanja večjih nevarnosti v okviru nacionalnega in pozavarovalniškega trga,
- postopna rast zavarovalnih potreb po novih zavarovalnih storitvah,
- še vedno nezadostna zavarovalna osveščenost potencialnih porabnikov zavarovalnih storitev, čeprav se postopoma krepi kritičnost in informiranost zavarovancev,
- podzavarovanost zavarovalniškega trga, zlasti na nekaterih področjih nevarnosti in zavarovanja, kot so na primer osebna in nekatera premoženjska zavarovanja.

Če upoštevamo ugotovitve nekaterih uglednih tujih zavarovalnih izvedencev, ki so opravili primerjalno analizo zavarovalniških trgov v nekdanjih socialističnih državah vzhodne Evrope in med njimi tudi v Sloveniji, dobimo takšno podobo zavarovalnih potreb in ponudbe zavarovalnic pri nas (Končina, 1993, 141):

- delež življenjskih zavarovanj v strukturi portfeljev vseh zavarovanj zavarovalnic je občutno prenizek, kar priča tudi o podzavarovanosti slovenskega zavarovalniškega trga na tem področju,
- struktura premoženjskih zavarovanj je navidezno podobna strukturi portfeljev zahodno-evropskih zavarovalnic, vendar zavarovanja še vedno v marsikaterem pogledu temeljijo na tarifnem sistemu nekdanje Jugoslavije, zato so zavarovalne storitve z vidika mednarodne zavarovalne ponudbe pogosto neustrezne in ne dovolj diferencirane.

Glavne slabosti slovenskih zavarovalnic, ki delujejo na našem zavarovalniškem trgu pa so (Mahne, 1996, str. 38):

- Neugoden portfelj zavarovancev
V svojem portfelju zavarovancev imajo zavarovalnice dosti nelikvidnih podjetij. To jih sili, da si denar za izplačilo obveznosti iz zavarovalnih in pozavarovalnih pogodb, ki ga od njih ni, zagotovijo drugje,
- Preveč zaposlenih
V zavarovalnicah je preveč zaposlenih, to povzroča stroške, njihovo pokrivanje pa ima podobne posledice kot neplačevanje premij oziroma zviševanje provizij posrednikom,
- Pomanjkanje strokovnih kadrov
Večina kadrov, ki v Sloveniji delujejo na področju zavarovalništva, se je usposobila v Zavarovalnici Triglav, šele v zadnjem času se oblikuje baza strokovnih kadrov na Ekonomski fakulteti v Ljubljani.

4.2.1.2. Slovenski pozavarovalniški trg

Slovenski pozavarovalnici

Leta 2002 sta se v Sloveniji ukvarjali s pozavarovalnimi posli le dve pozavarovalnici - Pozavarovalnica Sava d.d. in Pozavarovalnica Triglav Re d.d., v katerih je bilo skupaj zaposlenih 59 ljudi (tabela 2). Tretja slovenska pozavarovalnica - Pozavarovalna družba Inter d.d., se je leta 2000 pripojila k Zavarovalnici Grawe in ne opravlja več pozavarovalnih poslov.

Mlada Pozavarovalnica Triglav Re vse bolj obvladuje pozavarovalno tržišče in starejši Pozavarovalnici Sava zmanjšuje tržni delež. Slovenski pozavarovalnici (Triglav Re in Sava) sta si tako v letu 2002 delili pozavarovalniški trg v razmerju 41,37% : 58,63% (tabela 6).

Tabela 6: Tržna deleža pozavarovalnic v letu 2002 v %

Pozavarovalnica	Vrsta zavarovanja		
	Vsa	Življenjska	Neživljenjska
SKUPAJ	100,00	100,00	100,00
Sava	58,63	77,15	58,48
Triglav Re	41,37	22,85	41,52

Vir: Statistični zavarovalniški bilten, 2003

Celotna zbrana pozavarovalna premija slovenskih pozavarovalnic in deleža življenjske in neživljenjske premije v celotni premiji

Bruto obračunana premija slovenskih pozavarovalnic je v letu 2002 znašala 28,6 milijard SIT, kar je nominalno za 32% (oziroma realno 24,8%) več kot v letu 2001. Bruto obračunane odškodnine so znašale 14,6 milijarde SIT, kar je celo za 9,3% manj, kot v letu 2001. Delež pozavarovalne premije v direktni premiji pa je znašal 10,7% ali 1,3 odstotne točke več kot v letu 2001.

Razmerje med cedirano bruto premijo življenjskih in cedirano bruto premijo neživljenjskih zavarovanj v celotni premiji je še bolj na strani neživljenjske premije kot pri direktnem zavarovanju - bruto cedirana premija življenjskih zavarovanj znaša le 0,8%, cedirana premija neživljenjskih zavarovanj pa 99,2% celotne cedirane premije.

Najpomembnejše zavarovalne skupine zastopane v celotni bruto obračunani pozavarovalni premiji

Največ pozavarovalne premije sta obe pozavarovalnici zbrali s požarnimi zavarovanji (7,4 milijarde SIT). Njim sledijo zavarovanja avtomobilske odgovornosti (6,2 milijarde SIT) in zavarovanja kopenskih motornih vozil (3,5 milijarde SIT). V skupini življenjskih zavarovanj je bilo največ bruto premije cedirane iz življenjskih zavarovanj po 19. točki 2. člena ZZavar (237,1 milijonov SIT).

Razvitost slovenskega pozavarovalniškega trga

Na koncu bom ugotavljal še razvitost slovenskega pozavarovalniškega trga. Pri tem bom uporabil kazalca: celotna bruto obračunana pozavarovalna premija na prebivalca ter njegovi komponenti za življenjsko in neživljenjsko zavarovanje in delež pozavarovalne premije v BDP.

Tabela 7: Višina celotne pozavarovalne premije na prebivalca ter višina cedirane premije iz življenjskih in neživljenjskih zavarovanj na slovenskem pozavarovalniškem trgu v letih od 2000 do 2002

Leto	Celotna pozavarovalna premija/ prebivalca (v SIT)	Bazni indeksi 100=2000	Cedirana premija živ. zavarovanj/ prebivalca (v SIT)	Cedirana premija neživ. zavarovanj/ prebivalca (v SIT)
2000	9.450	100,0	115	9.335
2001	10.888	115,2	104	10.784
2002	14.355	152,0	119	14.236

Vir: Statistični zavarovalniški bilteni 2001, 2002 in 2003.

Kot lahko vidimo v tabeli 7 tudi celotna bruto obračunana premija na prebivalca vstrajno raste in se je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 povečala kar za 31,9 %. Ugoden pokazatelj razvijanja pozavarovalniškega trga v Sloveniji je tudi kazalec delež bruto obračunane pozavarovalne premije v BDP (tabela 8), ki se je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 povečal za 17%. Oba kazalca razvitosti sta se v zadnjih štirih letih povečevala predvsem na račun rasti pozavarovane premije iz neživljenjskih zavarovanj, saj je pozavarovalna premija iz življenjskih zavarovanj ostala približno na enaki ravni.

Tabela 8: Delež celotne pozavarovalne premije v BDP ter delež cedirane premije iz življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v BDP na slovenskem pozavarovalniškem trgu v letih od 2000 do 2002

Leto	Delež celotne premije v BDP (v %)	Bazni indeks 100=2000	Delež življ. premije v BDP (v %)	Delež neživlj. premije v BDP (v %)
2000	0,46	100,0	0,01	0,46
2001	0,47	102,2	0,00	0,47
2002	0,55	119,6	0,00	0,55

Vir: Statistični zavarovalniški bilteni 2001, 2002 in 2003.

4.2.2. SVETOVNI ZAVAROVALNIŠKI TER POZAVAROVALNIŠKI TRGI

4.2.1.1. Svetovni zavarovalniški trgi

Največje svetovne zavarovalnice

V obdobju zadnjih desetih let je na svetovnem zavarovalniškem trgu opaziti trend združitvev in prevzemov. Razlogi za tovrstne aktivnosti so izkoriščanje ekonomije obsega, širjenje prodajne mreže in ponudbe zavarovalnih storitev ter geografska razpršitev trgov.

Tabela 9: Regijska porazdelitev zavarovalnic, ki po kriteriju celotnih prihodkov spadajo med 48 največjih na svetu in višina zbrane premije vseh svetovnih zavarovalnic po posameznih regijah v letu 2000

Regija	Število zavarovalnic z največ prihodki	Višina premije (mrd. USD)
Severna Amerika	17	912
Evropa	17	780
Azija	12	647
ostale regije	2	105
SKUPAJ	48	2.444

Vir: World financial centres, 2001.

V letu 2000 so zavarovalnice na severno-ameriškem, evropskem in azijskem zavarovalnem trgu zbrale 37%, 32% in 26% ali skupaj skoraj 96% celotne svetovne zavarovalne premije. To pa ni presenetljivo če vemo, da kar 46 od 48-ih največjih svetovnih zavarovalnic prihaja s teh treh regij (tabela 9). V tabeli 10 sem navedel po sedem največjih svetovnih življenjskih ter neživljenjskih zavarovalnic.

Tabela 10: Sedem največjih svetovnih življenjskih in neživljenjskih zavarovalnic po kriteriju celotnih prihodkov v letu 2000

Življenjska zavarovanja		Neživljenjska zavarovanja	
Zavarovalnica	Skupni prihodki (v mrd. USD)	Zavarovalnica	Skupni prihodki (v mrd. USD)
AXA	92,8	Allianz	71,0
ING Group	71,2	State Farm	47,9
Nippon Life	68,1	American Intern. Group	46,0
CGNU	61,5	Munich Re Group	40,7
Assicurazioni Generali	53,3	Zürich Financial Services	37,4
Dai-ichi Mutual Life	46,4	Berkshire Hathaway	34,0
Prudential	43,1	Allstate	29,1

Vir: World financial centres, 2001.

Celotna obračunana premija svetovnih zavarovalnic in deleža življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v premiji

Skupno so svetovne zavarovalnice v letu 2002 zbrale nekaj več kot 2.600 milijard USD bruto premij. Od tega so premije zbrane iz življenjskih zavarovanj znašale dobrih 1.500 milijard USD, iz neživljenjskih pa dobrih 1.000 milijard USD. Od svetovnih regij ima največji delež v celotni zbrani premiji Amerika (41,47%; Severna Amerika sama 39,95%), najmanjši delež pa Afrika (0,92%). Samo kot zanimivost: petnajst sedanjih držav članic Evropske unije je v letu 2002 skupaj zbralo za slabih 778 milijard USD premij, kar je 29,61% celotne svetovne premije.

Od posameznih držav imajo največji delež v celotni zbrani svetovni premiji ZDA (38,1%), sledita pa jim Japonska (17%) in Velika Britanija (9%). Slovenija se nahaja na 47. mestu z 0,04% deležem ter 1.1 milijarde USD premije (tabela 11).

Celotna svetovna premija v letu 2002 se je v primerjavi z predhodnim letom nominalno povečala za 8,7% (realno za 5,5%). Med posameznimi regijami najbolj v Ameriki za 9,7%, med državami pa najbolj v Litvi za 82,1% (realno za 66,8%). Med svetovnimi regijami bi opozoril le še na Oceanijo, ki je kot edina zabeležila negativno realno rast bruto premije (za -0,8%).

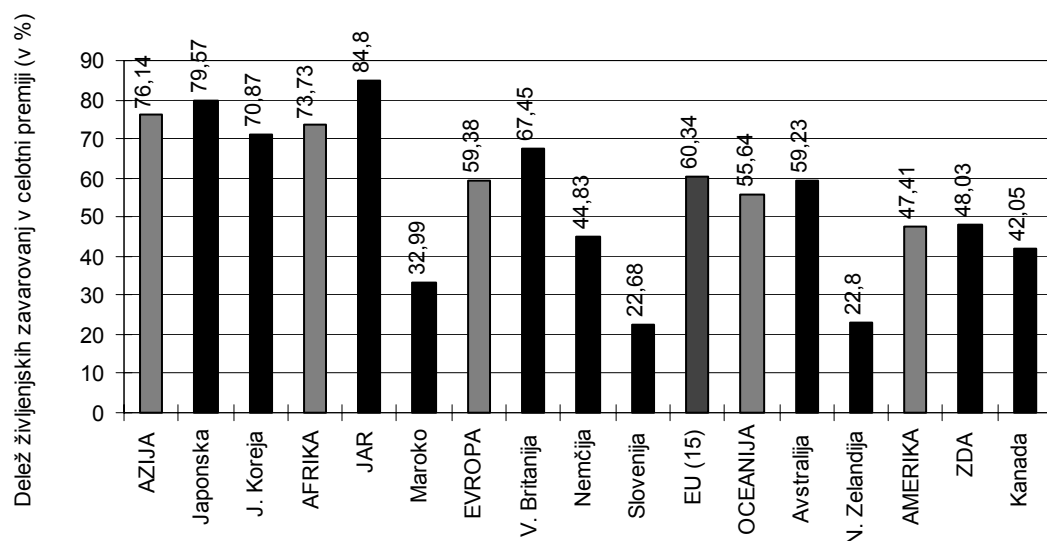
Tabela 11: Celotna zbrana premija, premija iz življenjskih ter neživljenjskih zavarovanj zavarovalnic v posameznih svetovnih regijah in dveh najuspešnejših državah iz vsake regije ter Sloveniji

Regija/Država	Rang	Celotna premija (mio. USD)	Bazni indeks 100=2001	Delež svet. trga (v %)	Premija živ. zavarovanj (mio. USD)	Premija neživ. zavarovanj (mio. USD)
AMERIKA		1.089.447	109,7	41,47	516.526	572.921
ZDA	1	1.000.310	110,7	38,08	480.452	519.858
Kanada	8	49.217	108,6	1,87	20.697	28.520
EVROPA		851.802	111,0	32,43	505.801	346.001
Velika Britanija	3	236.682	107,9	9,01	159.656	77.026
Nemčija	4	135.771	109,7	5,17	60.860	74.911
Slovenija	47	1.111	117,3	0,04	252	859
AZIJA		624.091	104,8	23,76	475.180	148.911
Japonska	2	445.580	100,2	16,96	354.553	91.027
Južna Koreja	7	55.414	109,7	2,11	39.272	16.142
AFRIKA		24.120	97,9	0,92	17.784	6.336
JAR	16	19.610	95,9	0,75	16.622	2.988
Maroko	48	1.097	114,8	0,04	362	735
OCEANIJA		37.438	107,9	1,43	20.831	16.607
Avstralija	13	33.754	106,0	1,28	19.992	13.762
Nova Zelandija	35	3.619	128,8	0,14	825	2.794
SVET SKUPAJ		2.626.898	108,7	100,00	1.536.122	1.090.776

Vir: World insurance in 2002, 2003.

Razmerje med zbrano premijo iz življenjskih in neživljenjskih zavarovanj na celotnem svetovnem zavarovalniškem trgu je bilo v letu 2002 z 58,5% bolj na strani življenjskih zavarovanj. Na sliki 5 so po istem kriteriju razvrščene svetovne regije. Navedeni sta tudi po dve državi iz vsake regije z najvišjim deležem življenjskih zavarovanj v celotni premiji v letu 2002, za primerjavo pa sta dodana še podatka za EU in Slovenijo.

Slika 5: Delež življenjskih zavarovanj v celotni premiji po svetovnih regijah, nekaterih državah in v EU v letu 2002

Vir: World insurance in 2002, 2003.

Razvitost svetovnih zavarovalniških trgov

Za ugotavljanje razvitosti posameznih svetovnih zavarovalniških trgov bom uporabil že poznana kazalca: celotna zavarovalna premija na prebivalca ter njegovi komponenti za življenjsko in neživljenjsko zavarovanje in delež zavarovalne premije v BDP.

Tabela 12: Višina celotne premije na prebivalca ter premija zbrana iz življenjskih ter neživljenjskih zavarovanj na prebivalca v USD in deleži celotne premije v BDP po svetovnih državah ter regijah v letu 2002

Regija/Država	Rang	Celotna premija na prebivalca	Premija živ. zavarovanj na prebivalca	Premija neživ. zavarovanj na prebivalca	Rang	Delež celotne premije v BDP (v %)
AMERIKA		1.282,9	608,3	674,6		8,48
ZDA	4	3.461,6	1.662,6	1.799,0	7	9,58
Kanada	17	1.563,2	657,3	905,9	20	6,69
EVROPA		1.034,4	620,4	414,0		8,06
Švica	1	4.922,4	3.099,7	1.822,7	3	13,36
Velika Britanija	2	3.879,1	2.679,4	1.199,7	2	14,75
Slovenija	31	557,0	126,4	430,6	28	5,05
AZIJA		167,8	128,1	39,7		7,61
Japonska	3	3.498,6	2.783,9	714,7	5	10,86
Južna Koreja	22	1.159,8	821,9	337,9	4	11,61
AFRIKA		29,2	21,5	7,7		4,45
JAR	33	425,3	360,5	64,8	1	18,78
Mauritius	42	171,0	103,7	67,3	35	4,32
OCEANIJA		1.201,8	668,7	533,1		8,05
Avstralija	14	1.705,9	1.010,4	695,5	14	8,48
Nova Zelandija	27	926,2	211,1	715,1	25	6,19
SVET SKUPAJ		422,9	247,3	175,6		8,14

Vir: World insurance in 2002, 2003.

Svetovna zavarovalna premija na prebivalca v letu 2002 je znašala 423 USD, od tega 247 USD iz življenjskih zavarovanj ter 176 USD iz neživljenjskih zavarovanj. K rasti gospodarstva v posameznih svetovnih državah pa je zavarovalništvo v povprečju prispevalo 8,14%, kolikor znaša delež premij v BDP-ju (tabela 12). V letu 2002 se je kazalec celotna svetovna premija na prebivalca v primerjavi s predhodnim letom povečal za 7,5%, delež premij v BDP pa za 0,3 odstotne točke oziroma za 4%.

Po kazalcu celotna zavarovalna premija na prebivalca je bila regija z najbolj razvitim zavarovalništvom v letu 2002 Amerika, z najmanj razvitim pa Afrika. Do enakega zaključka nas pripeljeta tudi primerjava obeh delov prejšnjega kazalca - za življenjsko ter neživljenjsko zavarovanje in kazalca delež zavarovalne premije v BDP.

Med posameznimi državami so po vrednostih obeh kazalcev v letu 2002 najbolj razviti zavarovalniški trgi Velike Britanije, Japonske, ZDA in Švice. Slovenija po kazalcu celotna zavarovalna premija na prebivalca zaseda 31. mesto, po kazalcu delež zavarovalne premije v BDP pa 28. mesto (tabela 12) in se predvsem zaradi nizke zbrane premije iz življenjskih zavarovanj uvršča nekje okoli svetovnega povprečja. Kljub stalnemu izboljševanju obeh kazalcev razvitosti v preteklih letih Slovenija po obeh še vedno močno zaostaja za povprečjem sedanjih držav članic EU, ki znaša 1.981,2 USD celotne zavarovalne premije na prebivalca (za prvi kazalec) ter 8.69% delež te premije v BDP (za drugi kazalec).

4.2.1.2. Svetovni pozavarovalniški trg

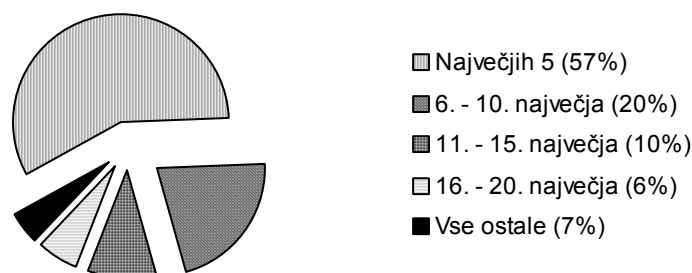
Največje svetovne pozavarovalnice

Podobno kot na svetovnem zavarovalniškem trgu je trend združitvev in prevzemov v 90-ih zajel tudi pozavarovalniški trg. Vendar pa ima pozavarovalna dejavnost v primerjavi z nekaterimi drugimi sektorji - npr. z bančnim ali z mednarodno letalsko in avtomobilsko industrijo, relativno nizko stopnjo koncentracije. Dokaj močna razdrobljenost svetovnega pozavarovalniškega trga tako pušča dovolj prostora tudi za manjše tržne udeležence (Reinsurance - a systemic risk?, 2003, str. 12) (slika 6).

Največji delež svetovnih pozavarovalnih zmogljivosti zagotavljajo nemške, švicarske in francoske pozavarovalnice, ki nudijo pozavarovalno kritje za številne nacionalne zavarovalniške trge povsod po svetu. Kljub nekaterim težavam v začetku 90-ih ima še vedno zelo pomembno vlogo londonski trg, predvsem na področju pomorskih in letalskih pozavarovanj, pozavarovanj naravnih nesreč ter retrocesije. Pozavarovalnice iz ZDA se po velikosti uvrščajo med največje na svetu, vendar so bile do nedavnega aktivne večinoma le na domačem trgu. Šele z zadnjimi združitvami in prevzemi so postale vse bolj mednarodno aktivne. Zelo pomembno vlogo imajo tudi bermudske pozavarovalnice, ki so zaradi svoje geografske bližine in tesnih poslovnih povezav z ZDA oblikovale najpomembnejši "offshore" pozavarovalniški trg na svetu. Teh šest vodilnih pozavarovalnih trgov zagotavlja več kot 80% celotnih

svetovnih pozavarovalnih zmogljivosti (The global reinsurance market in the midst of consolidation, 1998, str. 16).

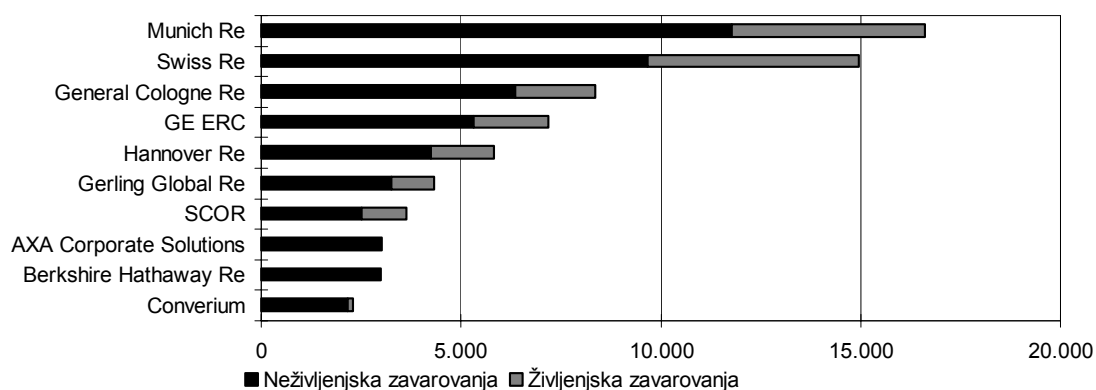
Slika 6: Tržni delež največjih svetovnih pozavarovalnic v letu 2001

Vir: Reinsurance - a systemic risk?, 2003.

Na sliki 7 je po višini neto pozavarovalne premije⁸ razvrščenih 10 največjih svetovnih pozavarovalnic v letu 2001. Za vsako pozavarovalnico je prikazan tudi delež pozavarovalne premije zbrane iz življenjskih oziroma neživljenjskih zavarovanj. Samo za približno primerjavo: naša največja Pozavarovalnica Sava je v letu 2001 zbrala 52,2 milijona USD bruto pozavarovalne premije (51,7 milijona USD iz neživljenjskih zavarovanj) (Statistični zavarovalniški bilten 2002, 2002, str. 16, 33 in 61).

Slika 7: Največje svetovne pozavarovalnice po kriteriju zbrana neto pozavarovalna premija v milijonih USD v letu 2001.

Vir: Facts & figures on global insurance, 2004.

Celotna svetovna obračunana pozavarovalna premija in deleža življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v premiji

V letu 2001 so svetovne pozavarovalnice skupaj zbrale 154 milijard USD pozavarovalne premije, oziroma 6,4% celotne svetovne zavarovalne premije. Od tega so pozavarovalne premije iz življenjskih zavarovanj znašale 24 milijard USD (1,7% zavarovalne premije iz življenjskih zavarovanj), iz

⁸ Neto pozavarovalna premija je razlika med zbrano bruto (kosmato) pozavarovalno premijo pozavarovalnice in delom pozavarovalne premije, ki jo z retrocesijo pozavarovalnica prenese na drugo pozavarovalnico.

neživiljenjskih pa 130 milijard USD (13,4% zavarovalne premije iz neživiljenjskih zavarovanj).

V letu 2001 je bilo več kot 60% vseh svetovnih pozavarovalnih pogodb sklenjenih z največjimi osemnajstimi svetovnimi pozavarovalnimi skupinami, ki so tako zbrale 94 milijard USD bruto pozavarovalnih premij, od katerih so jih 21% z retrocesijo prenesle na druge pozavarovalnice (tabela 13).

Tabela 13: Celotna svetovna zavarovalna in pozavarovalna premija ter pozavarovalna premija, ki jo je zbralo 18 največjih pozavarovalnih skupin na svetu v milijardah USD v letu 2001

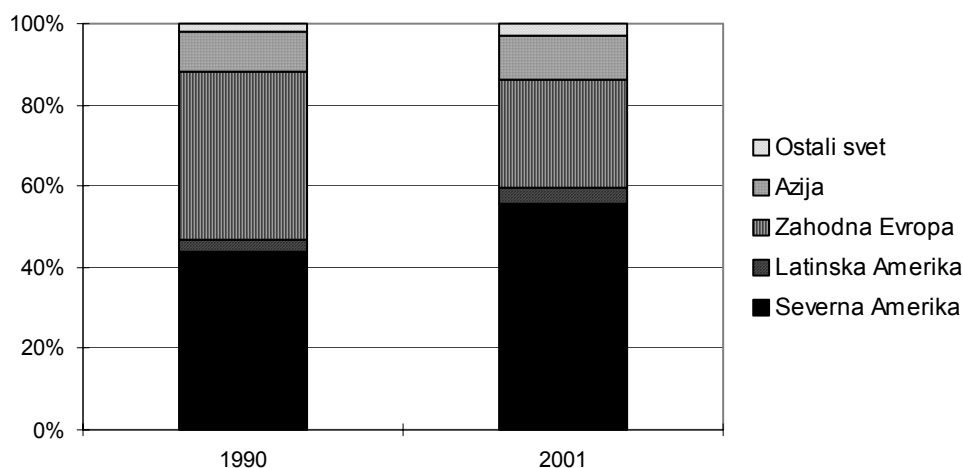
	Živiljenjsko zavarovanje	Neživiljenjsko zavarovanje	SKUPAJ
Zavarovalnice			
Zavarovalna premija	1.439,2	969,1	2.408,3
Cedirana zavarovalna premija	24,4	129,5	153,9
Pozavarovalne skupine			
Bruto pozavarovalna premija*	14,9	79,1	94,0
Retrocedirana pozav. premija	3,1	16,4	19,5

* niso upoštevane cesije v povezane družbe

Vir: Reinsurance - a systemic risk?, 2003.

Spremembe v geografskem izvoru zbranih pozavarovalnih premij kažejo na spremembe na regijskih zavarovalniških trgih. Če so svetovne pozavarovalnice še leta 1990 41% skupne pozavarovalne premije zbrale v Evropi in 44% v Severni Ameriki, so jo v letu 2001 v Evropi zbrale le še 27%, v Severni Ameriki pa kar 56%. (Reinsurance - a systemic risk?, 2003, str. 12).

Slika 8: Spremembe v geografskem izvoru zavarovalnih premij, prenešenih v pozavarovanje v letu 2001 v primerjavi z 1990

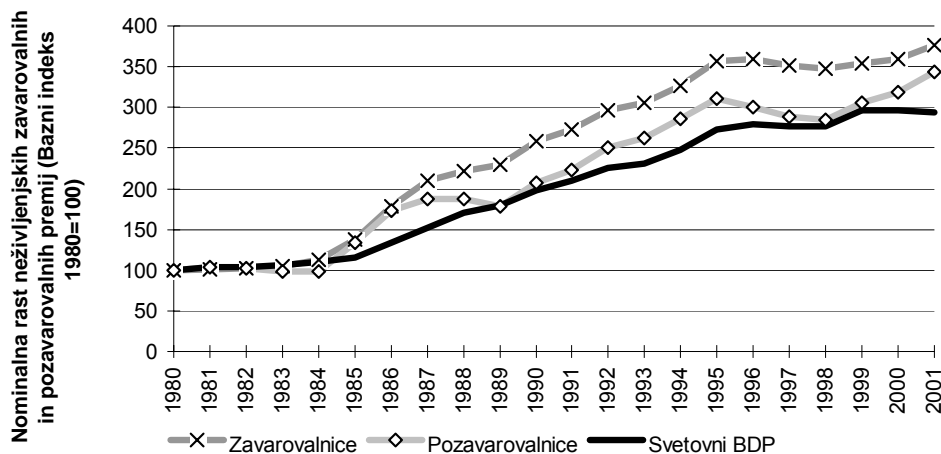
Vir: Reinsurance - a systemic risk?, 2003.

Razvoj svetovnega pozavarovalniškega trga

Celotna pozavarovalna premija, ki so jo zbrale svetovne pozavarovalnice, se je od leta 1990 (ko je znašala približno 84 milijard USD) do leta 2001 (153,9 milijarde USD) nominalno povečala za 83,2% oziroma v povprečju 5,7% letno. Primerjava dobljene rasti pozavarovalne premije z nominalno rastjo svetovnega BDP-ja v istem obdobju (48,64% oziroma v povprečju 3,7% letno) je dokaz o razvijanju svetovne pozavarovalne dejavnosti v preteklih letih (The global reinsurance market in the midst of consolidation, 1998, str. 7-10).

V letih 1990-2001 je zbrana pozavarovalna premija iz neživljenjskih zavarovanj (povprečna letna rast 5,9%) naraščala hitreje od pozavarovalne premije iz življenjskih zavarovanj (4,5% letno). Če ob tem upoštevamo tudi dejstvo, da je razmerje med deloma iz življenjskih ter neživljenjskih zavarovanj v celotni pozavarovalni premiji močno na strani neživljenjskih zavarovanj, lahko zaključimo, da imajo neživljenjska zavarovanja ključno vlogo pri razvoju pozavarovalne dejavnosti.

Slika 9: Rast neživljenjskih zavarovalnih in pozavarovalnih premij v svetu ter rast svetovnega BDP-ja med leti 1980-2001*

*upoštevani indeksi so izračunani iz nominalnih vrednosti v USD

Vir: Global non-life insurance in a time of capacity shortage, 2002.

5. POZAVAROVALNA ZAKONODAJA

Zavarovanje ne bi moglo uspešno opravljati svoje naloge, če ne bi bilo vpeto v specifična in natančna pravila poslovanja, ki so se počasi izoblikovala v zavarovalno pravo. Zavarovalno pravo bi lahko opredelili kot pravno podpanogo gospodarskega prava, ki obravnava pogodbeno zavarovanje (zasebno zavarovalno pravo) ter statusno pravo subjektov (javno zavarovalno pravo), ki se neposredno ali posredno ukvarjajo z zavarovalno dejavnostjo (Pavliha, 2000, str. 44). Kot bomo videli v nadaljevanju pa za pozavarovanje ne veljajo vse in samo pravne norme oziroma pravila, ki veljajo za

zavarovanje. Zato bi lahko rekli, da je pozavarovalno pravo zaokrožen sklop pravil v okviru zavarovalnega prava (Pavliha, 2000, str. 326).

Pozavarovalno pravo pa lahko na enak način kot zavarovalno pravo razdelimo na statusno pravo subjektov, ki se ukvarjajo s pozavarovanjem ter obligacijsko oziroma pogodbeno pozavarovalno pravo.

5.1. STATUSNO POZAVAROVALNO PRAVO

Statusno pozavarovalno pravo se nanaša predvsem na področja ustanavljanja, poslovanja, nadzora in prenehanja pozavarovalnic. Temeljni zakonski predpis na področju zavarovalništva (in pozavarovalništva) v Sloveniji je leta 2000 sprejeti Zakon o zavarovalništvu. Kot dopolnilo Zakonu o zavarovalništvu, pa za pozavarovalnice velja tudi Zakon o gospodarskih družbah.

5.1.1. ZAKON O ZAVAROVALNIŠTVU (Zakon o zavarovalništvu, 2000)

Zakon o zavarovalništvu sestavlja 21 poglavij s skupno 264 člani in ureja ustanavljanje, poslovanje, nadzor in prenehanje zavarovalnic, pozavarovalnic, zavarovalnih ter pozavarovalnih poolov in zavarovalnih zastopnikov ter posrednikov.

Zavarovalni posli

Po 2. členu Zakona o zavarovalništvu šteje za zavarovalne posle sklepanje in izvrševanje pogodb o premoženjskih in življenjskih zavarovanjih ter pozavarovanjih, ne pa tudi o obveznih zdravstvenih zavarovanjih.

Izvajanje zavarovalnih poslov

V Zakonu o zavarovalništvu je opredeljena kot temeljna izvajalka zavarovalnih poslov zavarovalnica - to je pravna oseba, ki ima sedež v Republiki Sloveniji in je od Agencije za zavarovalni nadzor (nadzorni organ) pridobila dovoljenje za opravljanje zavarovalnih poslov. Z zavarovalnimi posli se pri nas lahko ukvarjajo tudi zavarovalnice iz držav članic EU, če imajo v Sloveniji ustanovljeno podružnico, ali če v Sloveniji ali drugi državi članici EU sklepajo zavarovanja, ki krijejo nevarnosti v Sloveniji. Zakon velja tudi za tuje zavarovalnice, ki ne prihajajo iz držav EU, če pri nas sklepajo zavarovalne posle.

Pravno-organizacijska oblika pozavarovalnic

Zavarovalnice, ki opravljajo izključno posle pozavarovanj (pozavarovalnice), so lahko organizirane le kot delniške družbe, ne pa tudi kot družbe za vzajemno zavarovanje.

Dovoljenje za opravljanje pozavarovalnih poslov

Pozavarovalnica mora pred vpisom ustanovitve v sodni register od Agencije za zavarovalni nadzor pridobiti dovoljenje za opravljanje zavarovalnih poslov sklepanja pozavarovanja. Agencija odloči o dovoljenju za vse zavarovalne vrste skupaj in navede, da velja izključno za pozavarovalne posle.

Obvladovanje tveganj

Pozavarovalnica mora zagotoviti, da v vsakem trenutku razpolaga z ustreznim kapitalom, glede na obseg in vrste zavarovalnih poslov, s katerimi se ukvarja ter glede na tveganja, katerim je pri tem izpostavljena. Minimalni zajamčeni kapital za pozavarovalnice znaša 320 milijonov SIT.

Zavarovalnica mora s pozavarovanjem kriti tisti del nevarnosti, ki jih je prevzela v zavarovanje, ki po tabelah maksimalnega kritja presegajo lastne deleže v izravnavanju nevarnosti. Za vsako poslovno leto je potrebno sprejeti program načrtovanega pozavarovanja.

Poslovna poročila

Zavarovalnica sestavlja poslovna poročila in računovodske izkaze za poslovno leto, ki je enako koledarskemu letu. Nerevidirane računovodske izkaze je potrebno predložiti Agenciji za zavarovalni nadzor v roku treh mesecev po preteku koledarskega leta. Za pozavarovalnice je ta rok dolg štiri mesece. Revidirano poročilo mora zavarovalnica predložiti Agenciji v roku osmih dni po prejemu od revizorja, oziroma najkasneje v šestih mesecih po preteku koledarskega leta. Pozavarovalnica mora predložiti revidirano poročilo v sedmih mesecih po preteku koledarskega leta.

Zavarovalni in pozavarovalni pooli

Zavarovalni oziroma pozavarovalni pool lahko ustanovita dve ali več zavarovalnic za opravljanje zavarovalnih oziroma pozavarovalnih poslov, ki krijejo nevarnosti velikih premoženjskih škod, škod iz odgovornosti za jedrsko škodo, proizvajalčeve odgovornosti za farmacevtske izdelke oziroma drugih velikih škod. Za zavarovalne oziroma pozavarovalne poole se uporabljajo določila Zakona o gospodarskih družbah o gospodarskem interesnem združenju, če ni drugače določeno.

Določbe zakona, ki ne veljajo za pozavarovalnice

Po drugem odstavku 5. člena Zakona o zavarovalništvu se za pozavarovalnice ne uporabljajo določbe o prenosu zavarovalnih pogodb (80. - 82. člen), o zavarovalnih pogojih ter obveščanju zavarovalcev (83. - 86. člen), o kritnem skladu (125. - 133. člen) in o poplačilu terjatev (208. - 213. člen).

5.2. POGODBENO POZAVAROVALNO PRAVO

Zavarovalna pogodba je osrednja sestavina pogodbenega zavarovalnega prava, ki je del strokovne in znanstvene discipline zavarovalništva. Zavarovalno pravo je skupek pravnih norm, ki se nanašajo na pravno obliko in vsebino razmerij v okviru zavarovalne dejavnosti. V vsebini teh norm se oblikuje bistvo zavarovalnega razmerja, ki se oblikuje z sklenitvijo zavarovalne pogodbe med obema pogodbenima strankama (Ivanjko, 1998, str. 119). Pogodbeno zavarovalno pravo je urejeno v posebnem poglavju Obligacijskega zakonika in v mnogih drugih predpisih pomorskega in letalskega prava ter obveznih zavarovanj (Pavliha, 2002, str. 167).

Za razliko od zavarovalnega moramo pri pozavarovalnem pogodbenem pravu vire iskati med neobveznimi oziroma neformalnimi viri. Izjemi sta pozavarovanji letalskih ter pomorskih tveganj.

Obligacijski zakonik

Določbe tega zakona o zavarovanju (26. poglavje) se nanašajo na vsa zavarovanja, razen na zavarovanja terjatev in na razmerja iz pozavarovanja. Ne uporabljajo se tudi za plovbna in tista druga zavarovanja, glede katerih se uporabljajo pravila o plovbnih zavarovanjih (letalska zavarovanja) (Jakopanec Levart, 2001, str. 162; Obligacijski zakonik, 2001).

Pomorski zakonik

Določbe Pomorskega zakonika o pomorski pogodbi (5. poglavje) se uporabljajo tudi za pozavarovanje, če je to sklenjeno pod pogoji, ki so običajni za pomorska zavarovanja, kar določa 680. člen tega zakonika (Pomorski zakonik, 2001).

Zakon o obligacijskih in stvarnopravnih razmerjih v letalstvu

Po 147. členu Zakona o obligacijskih in stvarnopravnih razmerjih v letalstvu se določbe petega poglavja tega zakona (o letalskih zavarovanjih) uporabljajo tudi za pozavarovanje letalskih tveganj (Zakon o obligacijskih in stvarnopravnih razmerjih v letalstvu, 2000).

Temeljna načela obligacijskega prava

Pogodbene stranke se v pogodbenem razmerju iz pozavarovalnega posla ne bi smele izogniti upoštevanju temeljnih načel obligacijskega prava, ki jih ureja Obligacijski zakonik. To so načelo svobode urejanja pozavarovalnih razmerij, enakopravnosti udeležencev, vestnosti in poštenja v razmerju, prepovedi zlorabe pravic, prepovedi povzročanja škode, dolžnosti izpolnitve obveznosti in mirnega reševanja sporov (Ivanjko, 1998, str. 120-124). Teh načel pogodbene stranke z dogovorom ne morejo zaobiti oziroma izključiti (Pavliha, 2000, str. 154).

Neformalni viri

Najbogatejši vir pogodbenega pozavarovalnega prava so neformalni oziroma neobvezni viri, saj je to področje podobno kot v številnih drugih državah tudi pri nas popolnoma liberalno oziroma prepuščeno podjetnosti in ustvarjalnosti pogodbenih strank. Neformalne pravne vire lahko najdemo v avtonomiji pogodbenih strank, tipskih pogodbah, uzancah in drugih dobrih poslovnih običajih, sodni praksi ter strokovni literaturi. Ti viri so seveda obilnejši v mednarodni sferi, ki je pustila sledove v naši pozavarovalni praksi (Pavliha, 2000, str. 328).

5.3. POZAVAROVALNA POGODBA

5.3.1. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI POZAVAROVALNE POGODBE

Za pozavarovalne pogodbe oblika pogodbe ni vnaprej predpisana, vendar so običajno sestavljene iz dveh delov: splošnega dela in dodatka pozavarovalni pogodbi.

Splošni del pozavarovalne pogodbe, neglede na način pozavarovalnega kritja, običajno vsebuje naslednja določila (Carter, 1978, str. 284):

- podatki o pogodbenih partnerjih,
- pričetek pozavarovalnega kritja,
- določila o načinu pozavarovalnega kritja, v kritje vključenih zavarovalnih vrstah, limitih kritja, geografskem področju kritja, itd.,
- določila glede pozavarovalne premije,
- določila glede prijavljanja, obračunavanja ter plačevanja škod,
- določila glede priprave ter načina kontrole pozavarovalnih obračunov,
- določilo o arbitraži,
- določilo o prenehanju pozavarovalnega kritja ter časovnem poteku vseh pozavarovalnih obveznosti.

V dodatku pozavarovalne pogodbe pa so običajno navedeni zneski limitov kritja ter druga specifična določila (npr. minimalna depozitna premija, stopnja provizije, itd.). Določila iz dodatka lahko pogodbeni stranki v času trajanja pogodbe dopolnjujeta ali spreminjata, ne da bi odpovedali osnovno pogodbo.

Praktičnost dvodelnosti pozavarovalne pogodbe se pokaže tudi v primeru, ko zavarovalnica pri isti pozavarovalnici uredi različne načine pozavarovalnega kritja. V splošnem delu so tako navedene splošne določbe, v dodatku pa vse ostale podrobnosti, značilne za posamezni način pozavarovanja.

Pozavarovalna pogodba je lahko sklenjena za več let (običajno proporcionalne pogodbe) ali za eno leto (neproporcionalne) in se vsakoletno obnavljajo.

5.3.2. PRAVNE ZNAČILNOSTI POZAVAROVALNE POGODBE

Pozavarovalna pogodba je dvostransko obvezen in tvegan (aleatroren) posel (Pavliha, 2000, str. 329). Glede druge značilnosti prihaja do delitve mnenj pravnih ter zavarovalnih strokovnjakov. Po teoriji iger na srečo, ki je izraz gledanja pravnikov na zavarovanje, naj bi zavarovalnica tvegala pri posamezni pogodbi, saj ne ve ali bo morala plačati zavarovalnino ali ne. Zavarovalni teoretiki teorijo iger na srečo odklanjajo, saj je kot pravi Boncelj nagib loterije špekulacija, nagib zavarovanja pa gospodarska varnost. Cilj loterije je obogatitev, cilj zavarovanja pa nadomestitev škode (Pavliha, 2000, str. 161). Za razliko od drugih gospodarskih poslov, ki temeljijo na načelu individualne ekvivalence dajatev in protidajatev, je za zavarovanje in pozavarovanje značilna kolektivna ekvivalenca. Do plačila pozavarovalnine s strani pozavarovalnice naj bi zaradi bodočnosti, neodvisnosti in negotovosti zavarovalnega primera prišlo le izjemoma. Bistvena obveznost pozavarovalnice je tako ustvarjanje nevidnega proizvoda - gospodarske varnosti, ki jo zagotavlja pozavarovancu (Pavliha, 2000, str. 329).

Za pozavarovalno pogodbo se prav tako upoštevajo nekatera načela, ki veljajo za zavarovanje (Pavliha, 2000, str. 329): npr. obstoj zavarovalnega interesa, načelo skrajne dobre vere oziroma najpopolnejšega spoštovanja obljube, povrnitev nastale škode in obstoj pogodbenega predmeta v času sklenitve pogodbe.

V pozavarovalni pogodbi morajo biti zajete vse sestavine oziroma zahteve obligacijske pogodbe, kot so: pravna sposobnost strank, dovoljen predmet pogodbe, veljavna kavza ter soglasje volj (Pavliha, 2000, str. 328).

5.3.2.1. Pogodbene stranke

Pozavarovalno pogodbo skleneta pozavarovanec in eden ali več pozavarovateljev oziroma retrocedent in dva ali več retrocesionarjev pri retrocesiji. Do pravnega odnosa pride samo med pozavarovancem in pozavarovateljem oziroma retrocedentom in retrocesionarjem. Med zavarovalcem in pozavarovateljem oziroma zavarovateljem in retrocesionarjem pa ne nastane pogodbeni bližina (Pavliha, 2000, str. 328).

5.3.2.2. Ponudba in sprejem ponudbe

Večino pozavarovalnih pogodb na našem zavarovalnem trgu skleneta pozavarovanec in pozavarovatelj brez posredovanja tretjih oseb - pozavarovalnih posrednikov. Zelo pomembno vlogo pri sklepanju pozavarovalnih pogodb pa imajo pozavarovalni posredniki (brokerji in maklerji) v mednarodni pozavarovalni praksi. To še posebej velja na londonskem trgu pri poslovanju s sindikati zavarovalnice Lloyd's, katerim lahko ponudbe sporočajo le pooblaščen brokerji. Na podlagi Obligacijskega zakonika velja, da je ponudba sprejeta in pogodba sklenjena, ko ponudnik prejme od naslovnika izjavo, da ponudbo sprejema (28. člen). Kot ponudnik lahko nastopata tako pozavarovanec, kot pozavarovatelj. Ponudba je običajno

pisno evidentirana, v njej pa običajno ni navedeno do kdaj veže ponudnika (Pavliha, 2000, str. 330; Obligacijski zakonik, 2001).

5.3.2.3. Predmet in causa pogodbe

Predmet pozavarovalne pogodbe je tisto premoženje, premoženjski interes ali oseba, ki je predmet zavarovalne pogodbe. Na ta predmet se tesno navezuje tudi pozavarovalni interes pozavarovanca, ki se zavaruje pred nevarnostjo nastanka pogodbene obveznosti, za plačilo nepozavarovanega dela nastale škode na zavarovanem predmetu. Ta interes je podlaga oziroma causa za pogodbeno obveznost pozavarovanca, da plača premijo pozavarovatelju za ustvarjanje dodatne, vertikalne gospodarske varnosti. V primeru, ko je predmet zavarovalne pogodbe nemogoč, nedopusten, nedoločen ali nedoločljiv sta zavarovalna in pozavarovalna pogodba nični (Pavliha, 2000, str. 336).

5.3.2.4. Oblika pogodbe

V praksi so zaradi zapletenosti in pozavarovalno-tehničnih podrobnosti običajne pisne oblike pozavarovalne pogodbe, čeprav oblika pogodbe po slovenskih predpisih ni določena (Pavliha, 2000, str. 336).

5.3.2.5. Trajanje pogodbe

Fakultativne pozavarovalne pogodbe prenehajo ob poteku zavarovalnega obdobja. Obligatorne pogodbe pa se navezujejo na koledarsko leto, po preteku katerega se običajno obnovijo. Odpovedni rok je tri mesece (Pavliha, 2000, str. 336).

5.3.3. BISTVENE OBVEZNOSTI POGODBENIH STRANK

5.3.3.1. Obveznosti pozavarovanca

Bistvene obveznosti pozavarovanca so (Pavliha, 2000, str. 336-338):

- plačati pozavarovalno premijo
Pri proporcionalnem pozavarovanju pozavarovalna premija predstavlja proporcionalni del prvotne (bruto obračunane pozavarovančeve) premije. Pri neproporcionalnih pozavarovanjih pa mora pozavarovanec na začetku pozavarovalnega obdobja plačati depozitno premijo, ki se na koncu obdobja uskladi z premijo, ki jo je pozavarovanec dejansko prejel za kritje določenih tveganj. Končna pozavarovalna premija ponavadi ni nižja od dogovorjene minimalne premije.
- prijaviti pozavarovatelju vse okoliščine, pomembne za ocenitev nevarnosti, ki so pozavarovalcu znane oziroma mu niso mogle ostati neznane
Temeljni pogoj za uresničitev vseh pogodbenih obveznosti je popolno zaupanje med pogodbenima strankama. Obveznost prijavljanja je bistveno pomembnejša pri fakultativnih pozavarovanjih, kjer se pozavarujejo posamezna tveganja, kot pri obligatornih, kjer je pozavarovatelj običajno seznanjen z najnujnejšimi podatki o tveganjih.

- pravočasna prijava škode
Vedno pogostejše so klavzule o sodelovanju pri reševanju škodnih zahtevkov, ki onemogočajo pozavarovancu, da plača škodo zavarovancu brez predhodnega soglasja pozavarovatelja.
- v primeru uspešnih regresnih zahtevkov pozavarovanca zoper povzročitelja škode, ustrezen del odškodnine pripada tudi pozavarovatelju.

5.3.3.2. Obveznosti pozavarovatelja

Bistvene obveznosti pozavarovatelja pa so (Pavliha, 2000, str. 338-339):

- plačilo provizije
Provizijo plača pozavarovatelj pozavarovancu kot nadomestilo za stroške pridobivanja zavarovanj in stroške managementa. Provizija je značilna za proporcionalna pozavarovanja. Običajno se plača tako, da se odšteje od bruto pozavarovalne premije, ki jo pozavarovanec dolguje pozavarovatelju.
- jamstvo za plačilo pozavarovalnine
Bistvena obveznost pozavarovatelja ni plačilo pozavarovalnine, pač pa ustvarjanje gospodarske varnosti z dodatnim izravnavanjem nevarnosti.

5.4. POZAVAROVALNA ZAKONODAJA V EVROPSKI UNIJI

Tradicionalni viri pozavarovalnega prava so neformalni viri, kar je posledica pomanjkljive zakonske in mednarodne ureditve tega področja, še posebej glede pozavarovalnih pogodb. V državah članicah EU, v nasprotju z direktnimi zavarovanji, na področju pozavarovalne dejavnosti že nekaj časa vlada popolna statusna in pogodbeno svoboda. Za pozavarovalnice je to svobodo prinesla že direktiva o odpravi omejitev glede prostega ustanavljanja pozavarovalnic ter izvajanja storitev na področju pozavarovanja in retrocesije z dne 25. februarja 1964. Na področju direktnih zavarovanj pa je to prinesla šele tretja generacija direktiv, ki je pričela veljati 1. julija 1994. Seveda pa sprostitev zavarovalniškega in pozavarovalniškega trga lahko prinese koristi le v državah, kje že stoletja vladajo natančna "pravila igre" (Pavliha, 2000, str. 327).

Razlike med pravnimi ureditvami pozavarovanja posameznih držav članic EU so velike, kar posebej velja za nadzor pozavarovalnic. V Belgiji, Grčiji in na Irskem skoraj ni neposrednega nadzora, na Danskem, Finskem, Portugalskem in v Veliki Britaniji so pozavarovalnice bolj ali manj v enakem položaju kot zavarovalnice. V Avstriji, Italiji in Španiji velja zmanjšan neposredni nadzor, v Nemčiji, Franciji in na Nizozemskem pa obstaja vmesni režim določenih sestavin neposrednega nadzora v kombinaciji s posrednim. Pomanjkanje enotne regulative otežuje mednarodno poslovanje pozavarovalnic, bodisi preko podružnic, pozavarovalnih posrednikov ali neposredno. Kot posledica sedanjega stanja že nekaj let napovedujejo drugo pozavarovalno direktivo, s katero naj bi enotno uredili nadzor nad poslovanjem evropskih pozavarovalnic in tako končno tudi to področje harmonizirali. Po novi pozavarovalni direktivi bodo morale pozavarovalnice poslovati v določeni pravno-organizacijski obliki, zagotavljati minimalno solventnost, oblikovati primerne rezervacije, itd. (Pavliha, 2003, str. 347-348).

6. ALTERNATIVNE METODE PRENOSA TVEGANJ

6.1. POJEM IN GLAVNE ZNAČILNOSTI ALTERNATIVNIH METOD PRENOSA TVEGANJ

Alternativni prenos tveganja - ART (angl. alternative risk transfer) zajema različne metode, ki se med seboj razlikujejo tako po tehničnih značilnostih kot po doseženi stopnji razvoja (Kocič, Nowak, 2000, str. 157). Zaradi razlik med posameznimi metodami alternativnih prenosov tveganja (v nadaljevanju ART metode), zanje težko najdemo enotno definicijo. Skupno imajo le to, da niso klasične oblike zavarovanja in pozavarovanja. Alternativni prenosi so tako kakršnikoli prenosi tveganj, ki ni tradicionalno zavarovanje ali pozavarovanje (Krumberger, 2002, str. 16).

Glavne skupne značilnosti ART metod so (Kocič, Nowak, 2000, str. 157):

1. prilagojene so posebnim potrebam strank,
2. pogodbeno obdobje traja več let,
3. zajemajo različne zavarovalne vrste,
4. razpršijo tveganje v času,
5. razpršijo tveganje v portfelju posameznega zavarovanca.

Namen ART metod ni zamenjava tradicionalnih oblik zavarovanja in pozavarovanja, temveč moramo nanje gledati kot na dopolnilo ali nadgradnjo tradicionalnih oblik na področjih, kjer so te neučinkovite ali ne morejo ponuditi najugodnejših rešitev (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 35).

Prednosti ART metod v primerjavi s tradicionalnimi oblikami zavarovanja in pozavarovanja (Kocič, Nowak, 2000, str. 157) so:

1. širijo spekter zavarovaljivih tveganj (tveganja so razpršena v času in predvsem v okviru portfelja posameznega zavarovanca),
2. izboljšujejo učinkovitost:
 - a) omogočajo udeležbo zavarovanca v lastnem škodnem rezultatu,
 - b) odpravljajo kreditno tveganje,
 - c) zmanjšujejo preveliko zavarovanje,
3. povečajo kapaciteto:
 - a) omogočajo dostop do kapacitet finančnih trgov,
 - b) povečajo učinke razpršitve.

6.2. RAZLOGI ZA RAZVOJ ALTERNATIVNIH METOD PRENOSOV TVEGANJ

6.2.1. ZAVAROVALNI CIKLI

Razvoj ART metod je tesno povezan z zavarovalnimi cikli v tradicionalni zavarovalniški industriji, katerih najbolj očiten pokazatelj je višina premije. V obdobju, ko je raven cen zavarovanj visoka in ponudba zavarovanj nizka (posledica neugodnega škodnega dogajanja in propada nekaterih manj močnih zavarovalnic), dane razmere privedejo do porasta alternativnih prenosov tveganj na trgu. Alternativni prenosi tveganj se obdržijo na trgu zavarovanj tudi v obdobju, ko so cene zavarovanj nizke, ponudba klasičnih zavarovanj pa visoka.

Zavarovalni cikli tako zgolj povečajo oziroma zmanjšajo obseg alternativnih prenosov tveganj na trgu, vendar ne morejo popolnoma pojasniti njihovega nastanka (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str.7).

6.2.2. SPREMEMBA TVEGANJ

Mnoga današnja podjetja se soočajo s spreminjanjem narave tveganj, ki nastanejo kot posledica strukturnih sprememb v ekonomiji in sprememb v pravnem okolju. Hkrati se pojavljajo novi razredi tveganj, ki so nastali kot posledica novih tehnologij, globalizacije, deregulacije, geopolitičnih sprememb, itd.. Te spremembe podjetniških tveganj vodijo, do stalnega povečevanja v obsegu zavarovaljivosti v okviru tradicionalnih oblik zavarovanja in pozavarovanja, hkrati pa spodbujajo tudi razvoj novih proizvodov. Mnoge ART metode so bolj primerne za upravljanje z novimi razredi tveganj, kot so tradicionalne oblike zavarovanja in pozavarovanja (The picture of ART, 2003, str.10).

6.2.3. NEUČINKOVITOST TRADICIONALNIH OBLIK ZAVAROVANJA IN POZAVAROVANJA

Neučinkovitost tradicionalnih oblik zavarovanja je imela pomemben vpliv na razvoj ART metod. Analiza stroškov tradicionalnega zavarovalnega kritja pokaže, da je razlika med premijo in pričakovano vrednostjo škode sorazmerno visoka. Razlog za to se skriva v razliki med razpoložljivimi informacijami (po)zavarovatelja in (po)zavarovanca (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str.12).

Pomanjkljivosti tradicionalnih oblik zavarovanja lahko razdelimo v štiri osnovne skupine (Krumberger, 2002, str. 16; Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 12-13):

neugodna izbira,

Cene tradicionalnih zavarovanj so izračunane na osnovi povprečne škode nevarnostne skupine in so tako za dobra tveganja znotraj nevarnostne skupine višje kot bi morale biti, glede na škodno dogajanje. Zato dobra tveganja vse bolj nerada subvencionirajo slaba tveganja in namesto tradicionalnega zavarovanja izberejo samozavarovanje.

2. moralno tveganje,

Po sklenitvi zavarovalne pogodbe zavarovanec navadno ni več motiviran, da bi preprečil morebitno škodo ali zmanjšal posledice škodnega dogodka. To pomeni, da mora zavarovalnica zahtevati višjo povprečno premijo. V primeru, da zavarovanec sam financira tveganje, pa ima neposredno spodbudo zmanjšati posledice morebitnega škodnega dogodka.

3. kreditno tveganje,

Ob sklenitvi pozavarovalne pogodbe je potrebno upoštevati kreditno tveganje. Temu je zavarovalnica izpostevljena, kadar obstaja nevarnost, da pozavarovalnica ne bo imela dovolj sredstev za izplačilo pozavarovalnine. V primeru finančnega zloma pozavarovalnice mora zavarovalnica vseeno poravnati svoje obveznosti do zavarovancev, kar pa lahko močno zamaje kapitalsko ustreznost zavarovalnice.

4. omejenost (po)zavarovalnih zmogljivosti

Velika podjetja so sčasoma spoznala, da za določena velika tveganja, ki jih lahko ogrozijo, zaradi premajhnih kapacitet na (po)zavarovalnih trgih, ni na voljo nobenega zavarovalnega kritja. Še več, mnoga podjetniška tveganja so dolgo veljala za nezavarovaljiva. Meje zavarovaljivosti so bile razširjene zahvaljujoč ART metodam.

6.2.4. RAZVOJ NA FINANČNIH TRGIH

Kot posledica naraščajoče nestanovitnosti finančnih trgov in novih teoretičnih spoznanj na področju finančnega analiziranja, se je v preteklih 25 letih razvila cela vrsta novih finančnih instrumentov, ki služijo zaščitni pred tržnimi tveganji (npr. tveganje spremembe obrestne mere, valutno tveganje ali tveganja sprememb cen surovin). S pomočjo teh t.i. izvedenih finančnih instrumentov (swapi, opcije, itd.) lahko podjetja črpajo dodatno zavarovalno kapaciteto iz kapitalskih trgov.

6.3. VRSTE METOD ALTERNATIVNIH PRENOSOV TVEGANJ

Najpomembnejše vrste ART metod so: lastna zavarovalnica (angl. captive), (po)zavarovanje omejenega tveganja (angl. finite risk), program dolgoročne zaščite pred več tveganji (angl. multi-year / multi-line products (MMP)), program večvzvodne zaščite (angl. multi-trigger products (MTP)), varnostni kapital (angl. contingent capital), listninjenje zavarovalniških tveganj (angl. securitisation) in izvedeni finančni instrumenti (angl. derivatives).

Z izrazom alternativni prenos tveganja lahko razumemo prenos tveganja na novega nosilca (npr. na lastno zavarovalnico) ali program za financiranje tveganja (npr. listninjenje tveganja ali izdaja izvedenih finančnih instrumentov na tveganje).

6.3.1. LASTNA ZAVAROVALNICA

Lastna zavarovalnica⁹ je način samozavarovanja v obliki zavarovalnice ali pozavarovalnice in je v lasti enega ali več podjetij, ki se sama ne ukvarjajo z zavarovalno dejavnostjo. Glavni namen lastnih zavarovalnic je prevzemanje tveganj svojih ustanoviteljev (Boncelj, 1983, str. 107).

Tveganja, ki jih podjetja prenesejo na lastno zavarovalnico so predvsem visoko frekvenčna z nizkim škodnim potencialom, včasih pa tudi nizko frekvenčna z visokim škodnim potencialom (Kocič, Nowak, 2000, str. 158).

Lastne zavarovalnice so nastale zaradi nezadostne učinkovitosti prenosa tveganj s tradicionalnimi oblikami zavarovanja in pozavarovanja. (Po)zavarovalne zmogljivosti zlasti na področju zavarovanj odgovornosti, niso več mogla zadovoljevati hitro rastočih potreb podjetij. Pomemben razlog za rast lastnih zavarovalnic ob koncu 60-ih let prejšnjega stoletja so bile tudi davčne prednosti, saj so premije, ki so jih podjetja plačevala lastnim zavarovalnicam predstavljale davčno olajšavo. S spremembami davčnih zakonodaj v 70-ih letih so se te prednosti precej zmanjšale in danes igrajo manj pomembno vlogo. Pomembne so tudi finančne prednosti, saj naj bi ustanovitelji lastnih zavarovalnic prihranili med 30 in 50 % premije, ki bi jo sicer plačali klasičnim zavarovalnicam (Kocič, 2000, str. 2).

Danes na svetu posluje približno 4.560 lastnih zavarovalnic, od katerih se jih večina zaradi ugodnih davčnih pogojev nahaja na Bermudskih otokih, Kajmanskih otokih in v Vermontu. Skoraj 60% vseh lastnih zavarovalnic je v lasti ameriških korporacij, 25% pa v lasti evropskih korporacij. V letu 2001 so lastne zavarovalnice po svetu skupaj zbrale za 25 milijard USD bruto premije, kar je približno 10% celotnega komercialnega zavarovalnega trga. V istem obdobju so zbrale tudi za 8 milijard USD pozavarovalne premije. V obdobju 1998-2001 je trg lastnih zavarovalnic zabeležil povprečno letno rast 10% (The picture of ART, 2003, str. 20-21).

6.3.2. (PO)ZAVAROVANJE OMEJENEGA TVEGANJA

(Po)zavarovanje omejenega tveganja temelji na principu porazdelitve omejenega tveganja individualnega zavarovalca ali cedenta v daljšem časovnem obdobju. Pri (po)zavarovanju omejenega tveganja nimamo opravka z nevarnostno skupino, kot pri tradicionalnem zavarovanju, temveč le z enim (omejenim) tveganjem, ki ga izravnavamo v času. Pogodbe za (po)zavarovanje omejenega tveganja običajno sklepamo za obdobje daljše od enega leta. Pri

⁹ V tuji literaturi se za obe obliki, tako zavarovalnico, kot pozavarovalnico uporablja enotno ime "captive", zato tudi v slovenskem prevodu (ne glede na to ali gre za zavarovalnico ali pozavarovalnico) uporabljamo naziv lastna zavarovalnica (Krumberger, 2002, str. 30).

sklepanju pogodbe posebno pozornost namenjamo finančnim elementom, kot so časovna vrednost denarja, valutno tveganje in tveganje spremembe obrestne mere. Tovrstne pogodbe se običajno sklepajo med zavarovalnico in pozavarovalnico, možne pa so tudi med podjetjem in zavarovalnico (Krumberger, 2002, str. 35).

V okviru pogodbe (po)zavarovanja omejenega tveganja gre za zaščito pred tveganjem, da bodo škode likvidirane hitreje kot je pričakovano (kar bi znižalo pričakovani dohodek od naložb škodnih rezerv) in tveganjem, da bodo likvidirane škode višje od pričakovanih. Večletna doba trajanja pogodbe zagotavlja eni stranki dogovorjene dolgoročne pogoje, drugi pa dolgoročen in stabilen tok premij. Pri (po)zavarovanju omejenega tveganja si pogodbeni stranki delita škodni rezultat, s čimer (po)zavarovalnica nagradi nasprotno pogodbeno stranko za prenos vnaprej določenega, omejenega tveganja. Ob izračunu premije se upoštevajo tudi vsi pričakovani donosi investicij, ki nastanejo v zavarovalnem obdobju (upoštevata se časovna vrednost denarja) (Kocič, Nowak, 2000, str. 159).

Ločimo štiri osnovne vrste pogodb (po)zavarovanja omejenega tveganja. Na pretekla zavarovalna obdobja se nanašata dve vrsti pogodb: pogodba o prenosu škodnega portfelja (angl. loss portfolio transfers (LPT)) in pogodba o (po)zavarovanju neugodnega škodnega poteka (angl. adverse development covers (ADC)). Preostali dve vrsti pogodb pa se nanašata na prihodnja zavarovalna obdobja: omejena kvotna pogodba (angl. finite quota shares (FQS)) in pogodba o porazdelitvi škod (angl. spread loss treaties (SLT)) (Alternative risk transfer via finite risk reinsurance: an effective contribution to the stability of the insurance industry, 1997, str. 12). Pri pogodbah, ki se nanašajo na prihodnja zavarovalna obdobja se sklone (po)zavarovanje za kritje škod iz naslova tekočega leta in prihodnjih pogodbenih let. Pogodbe, ki se nanašajo na pretekla zavarovalna obdobja pa krijejo že nastale, a še ne poravnane škode. Obe retrospektivni vrsti pogodb krijeta omejeno časovno in tehnično tveganje. Pri LPT pogodbah je večji poudarek na časovnem tveganju, pri ACD pogodbah pa je večji poudarek na tehničnem tveganju (Kocič, 2001, str. 2).

Pogodbe za (po)zavarovanje omejenega tveganja so se razvile kot posledica treh pomembnejših dejavnikov. Prvi je naraščajoča nestanovitnost cen na svetovnih trgih pozavarovanja, ki je posledica že omenjenih zavarovalnih ciklov. Drugi dejavnik so spremembe v sodni praksi oziroma vedno večje odškodnine, ki jih sodišča dosojajo, zlasti na področju nematerialnih škod. Tretji, morda najpomembnejši razlog pa so spremembe v škodnih rezultatih (po)zavarovalnic, ki so posledica hitro naraščajočih zavarovanih škod (Krumberger, 2002, str. 35).

Po nekaterih ocenah naj bi bilo v letu 2001 po vsem svetu zbrano za približno 27 milijard USD premij s pogodbami o (po)zavarovanju omejenega tveganja. Obseg trga pogodb (po)zavarovanja omejenega tveganja med leti močno niha, saj se vsako leto sklone le majhno število tovrstnih pogodb. Za pozna 90-a leta prejšnjega stoletja je bila značilna hitra rast povpraševanja po teh pogodbah, ki je bila povezana z trendom združitvev in prevzemov na zavarovalniškem trgu,

po letu 2000 pa se je rast povpraševanja nekoliko umirila (The picture of ART, 2003, str. 27).

6.3.3. PROGRAM DOLGOROČNE ZAŠČITE PRED VEČ TVEGANJI (MMP)

Program dolgoročne zaščite pred več tveganji (v nadaljevanju MMP) pomeni kombiniranje različnih kategorij tveganj v okviru enega samega večletnega zavarovalnega programa (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 23). V MMP je tako mogoče združiti npr. zavarovanje odgovornosti (klasično zavarovalniško tveganje), zaščito pred spremembo deviznega tečaja (tveganje, ki so ga tradicionalno nosile banke) in zaščito pred političnimi tveganji (tveganja, ki so dosedaj veljala za nezavarovaljiva). Ker gre za enoten program, se premija, limit zavarovanca, in zavarovalna vsota ne določajo po posameznih kategorijah tveganj, pač pa enotno za cel program (Kocič, Nowak, 2000, str. 160).

MMP tako omogoča v primerjavi s tradicionalnimi zavarovanji zavarovancu celovitejšo, enostavnejšo, preglednejšo, stroškovno učinkovitejšo in predvsem njegovim specifičnim potrebam prilagojeno metodo zaščite pred tveganji (angl. tailor made products) (Kocič, Nowak, 2000, str. 160).

MMP je novejša ART metoda in je v praksi ne zasledimo prav pogosto. MMP zahteva natančno poznavanje celotne izpostavljenosti podjetja tveganjem, zaradi česar so opravila pred sklenitvijo pogodbe zelo zahtevna in povezana z visokimi transakcijskimi stroški. Morda najpomembnejša slabost MMP je izpostavljenost kreditnemu tveganju zavarovanca, saj ima ta opravka le z eno zavarovalnico in tako ne more porazdeliti kreditnega tveganja med več zavarovalnic ali na kapitalskem trgu (Krumberger, 2002, str. 53).

6.3.4. PROGRAM VEČVZVODNE ZAŠČITE (MTP)

Program večvzvodne zaščite (v nadaljevanju MTP) je zasnovan na podobnih temeljih kot MMP, saj imamo tudi tu opravka s kombinacijo zaščite pred več (najmanj dvema) tveganji hkrati, pri čemer se zavarujemo tudi pred drugimi, ne le pred klasičnimi zavarovalniškimi tveganji (Krumberger, 2002, str. 53).

Najpomembnejša lastnost MTP je, da je zavarovalnina izplačana le v primeru, da se uresničita najmanj dva škodna dogodka, ki sta navedena v pogodbi (vzvoda) (Kocič, 2001a, str. 4). Prvi vzvod mora biti klasični zavarovalniški nevarnostni dogodek (npr. požar), drugi vzvod pa nezavarovalniški nevarnostni dogodek (npr. dvig splošnih obrestnih mer za vsaj 5 odstotnih točk). Z vidika zavarovalnice to pomeni, da je verjetnost, da bo zavarovalnina izplačana manjša. Zaradi tega je tudi cena tovrstnega zavarovanja nižja. Z MMP se podjetje lahko zavaruje pred dvema ali več tveganji, ki med seboj niso povezana (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 25; The picture of ART, 2003, str. 28-29).

MTP je privlačen za velika podjetja, katerih prihodki so močno odvisni od spremenljivosti cen surovin, deviznih tečajev ali obrestnih mer. MTP je tako kot ustvarjen za velike dobro kapitalizirane korporacije z visokimi "apetiti po tveganjih". Klasična zavarovalniška tveganja, ki bi jih ta podjetja običajno zadržala zase, lahko postanejo resen finančni problem, če jih združimo z drugimi neugodnimi ekonomskimi dogodki. Zaščita podjetja pred takim "kombiniranim tveganjem" je definiranje vzvoda, ki je visoko koreliran z dobički podjetja (The picture of ART, 2003, str. 28).

6.3.5. VARNOSTNI KAPITAL

Ena možnost za financiranje zavarovalne škode je tudi po njenem nastanku. Težava pri tem je, da velika škoda podraži ali calo onemogoči zbiranje svežega kapitala (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 26). Z varnostnim kapitalom lahko zavarovanec ali zavarovalnica zagotovi potreben nivo kapitala, vendar le ob izpolnitvi nevarnostnih dogodkov, ki so opredeljeni v pogodbi med zavarovancem in zavarovalnico ali med zavarovalnico in pozavarovalnico (Krumberger, 2002, str. 53).

Varnostni kapital se uporablja pri tveganjih z nizkofrekvenčnim in visokim škodnim potencialom (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 26). Podjetje z varnostnim kapitalom ne uravnava rezultatov, kot pri večini alternativnih prenosov tveganj. Nastala škoda se v celoti prikaže v izkazu uspeha podjetja. Varnostni kapital le zagotovi, da je kapitalska ustreznost po v pogodbi opredeljenem škodnem dogodku na zadovoljivem nivoju in je zagotavljeno nemoteno poslovanje, kar je najpomembnejša prednost varnostnega kapitala (Krumberger, 2002, str. 64). Z varnostnim kapitalom ima podjetje odprt dostop do kapitala, kar pa za razliko od običajnih posojil ne vpliva na njegovo bilanco. Ker ima podjetje zagotovljen dostop do kapitala, mu ni potrebno izdajati novih delnic in povečevati lastniškega kapitala. To bi namreč zmanjšalo donos obstoječih delnic in negativno vplivalo na zadovoljstvo obstoječih lastnikov (Kocič, Nowak, 2000, str. 161).

V praksi so se izoblikovale predvsem naslednje tri oblike varnostnega kapitala: bančni dogovor o posojilu, prodajne opcije na prednostne delnice in dogovor o zagotovitvi kapitala (Kocič, 2002, str. 306). V primeru bančnega dogovora o posojilu organizator posla (npr. pozavarovalnica) organizira bančni sindikat, ki npr. vladni agenciji za zavarovanje pred naravnimi nesrečami obljubi likvidna sredstva ob škodnem dogodku. Prodajalec prodajnih opcij na prednostne delnice (npr. pozavarovalnica) z zavarovalnico sklene dogovor, da bo od nje v primeru škodnega dogodka po vnaprej dogovorjeni ceni kupila prednostne delnice in ji na ta način zagotovila likvidna sredstva. Cena dostopa do varnostnega kapitala je v tem primeru premija prodajnih opcij (plača jo zavarovalnica). Dogovor o zagotovitvi kapitala se od dogovora o bančnem posojilu razlikuje po tem, da kot nasprotna stran ne nastopa nujno banka, likvidna sredstva niso nujno v obliki bančnega posojila, dogovorjena cena pa se plača v obliki letne premije. Če med pogodbenim obdobjem ne pride do škodnega dogodka, zavarovalnica plačuje letne premije, nasprotna stran

(zagotovitelj kapitala) pa je zavezana, ob izpolnitvi vnaprej določenih pogojev, zagotoviti lastniški ali dolžniški kapital. V kolikor do škodnega dogodka pride, zagotovitelj priskrbi kapital in od takrat naprej dobiva vnaprej dogovorjeni donos na kapital (Kocič, Nowak, 2000, str. 161-162).

Varnostni kapital uporabljajo večinoma zavarovalnice, v nekaterih primerih pa tudi pozavarovalnice (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 28). V zadnjem času pa se varnostni kapital uporablja tudi za financiranje velikih projektov (npr. na področju energetike ali telekomunikacij). Gre za projekte, ki potrebujejo veliko kapitala, poleg tega pa so izpostavljeni številnim zavarovalnim tveganjem (Krumberger, 2002, str. 59).

Trg varnostnega kapitala je še relativno majhen, a ima velik potencial. Od leta 1995, ko so se pojavili prvi tovrstni posli, je bilo sklenjeno približno 16 pogodb v skupni vrednosti okrog 6 milijard USD. Leta 2000 je bilo sklenjenih za 1.5 milijarde USD poslov, v letu 2001 pa je sledil rahel padec (The picture of ART, 2003, str. 30).

6.3.6. LISTNINJENJE ZAVAROVALNIŠKIH TVEGANJ

Listninjenje v zavarovalništvu pomeni pretvorbo tradicionalnih zavarovalniških tveganj v dolžniške vrednostne papirje - obveznice. Nastane z oblikovanjem posebnega fonda zavarovalniških tveganj, donosi investitorjev pa so vezani na razvoj škodnih dogodkov v celotnem ali delnem času trajanja investicije (Krumberger, 2002, str. 64).

V večini primerov listninjenja zavarovalniških tveganj so bile zavarovane nevarnosti naravnih nesreč, predvsem potresov in viharjev, v zadnjem času pa vse bolj tudi tveganja iz življenjskih in kreditnih zavarovanj (Kocič, Nowak, 2000, str. 162). Najpomembnejši obliki listninjenja zavarovalniških tveganj sta torej katastrofične obveznice (angl. catastrophe bonds, CAT bonds) in življenjske obveznice (angl. life bonds). Pri listninjenju zavarovalniških tveganj ima zelo pomembno vlogo posebna pravna oseba v obliki sklada (angl. special purpose vehicle (v nadaljevanju SPV)). SPV lahko ustanovita (v obliki lastne pozavarovalnice) tako zavarovalnica kot pozavarovalnica, njegov edini namen pa je listninjenje zavarovalniških tveganj. Razmerje med (po)zavarovalnico in SPV je enako razmerju med strankam pri klasičnem pozavarovanju oziroma pri retrocesiji - (po)zavarovalnica plačuje premijo, SPV pa zagotovi potreben kapital za kritje tveganj, ki ga je zbral od investitorjev. Na drugi strani pa so izplačila obveznice (kuponi in glavnica) odvisna od škodnega dogajanja tveganja, ki ga krijejo. Če v obdobju do zapadlosti obveznice ne pride do škodnega dogodka, investitorji od SPV prejmejo vse kupone ter na koncu še (celo) glavnico. Če pa do škodnega dogodka pride, SPV najprej izplača iz zbranih sredstev pozavarovalnino (po)zavarovalnici, kar ostane pa vrne investitorjem kot delno izplačilo glavnice in preostalih kuponov.

Nastanek listninjenja je posledica pomanjkanja bančnih posojilnih zmogljivosti (Insurance derivatives and securitization: New hedging perspectives for the US

catastrophe insurance market?, 1996, str. 6). Listninjenje se je namreč najprej pojavilo v začetku 70-ih let prejšnjega stoletja v bančništvu. Ameriška "Ginnie Mae"¹⁰ je takrat kot prva iz velikega števila hipotekarnih posojil sestavila posebne pakete s podobnimi značilnostmi (ročnost, obrestna mera, itd.) in na osnovi teh izdala vrednostne papirje ter si tako povečala posojilne zmogljivosti (Bodie, Kane, Marcus, 1996, str. 55; Krumberger, 2002, str. 65). S podobnimi težavami kot bančni sektor so se soočale tudi zavarovalnice. Hitro naraščanje zavarovanih škod iz naslova naravnih nesreč ter drugih velikih škod je močno omejilo njihove zavarovalne kapacitete, hkrati pa tudi povečalo cene za kritje teh tveganj. Idejo za listninjenje zavarovalniških tveganj so tako zavarovalnice dobile v bančnem sektorju, prvič pa je bila ta oblika alternativnih prenosov tveganj uporabljena leta 1994.

Naraščajoče cene pozavarovanj in omejenost zavarovalnih zmogljivosti (po)zavarovalnic zaenkrat še nista povzročila razcveta ponudbe tovrstnih finančnih instrumentov. Obseg poslov z katastrofičnimi obveznicami ostaja od leta 1997 približno na enaki ravni - okrog 1 milijarde USD letno. V letu 2001 se je nekoliko povečala le ponudba življenjskih obveznic - 1.75 milijarde USD. Razlog za nizko ponudbo lahko iščemo v relativno visokih stroških izdaje teh obveznic, v primerjavi z standardnim pozavarovanjem (The picture of ART, 2003, str. 35).

6.3.7. IZVEDENI FINANČNI INSTRUMENTI

Izvedeni finančni instrumenti so se začeli uporabljati kot instrumenti zavarovalnega trga pred dobrimi desetimi leti in jih tako štejemo med novejšo ART metode, uporabljajo pa se večinoma v ZDA (Insurance derivatives and securitization: New hedging perspectives for the US catastrophe insurance market?, 1996, str. 3).

Z izvedenimi finančnimi instrumenti se trguje na terminskih trgih. Gre za organizirane trge, na katerih za instrumente s katerimi se trguje in njihove izdajatelje veljajo nekatera pravila, ki jih je potrebno upoštevati. Za terminske trge je značilno, da se transakcije izvršujejo v prihodnosti. Za trgovanje na terminskih trgih je poleg špekulacije najpomembnejši motiv za trgovanje zaščita. Kupec terminskih instrumentov se zaščiti tako, da odpre nakupno ali prodajno pozicijo, ki je ravno nasprotna poziciji, ki jo ima na trgu. Končni izid je zanj vedno nevtralen, saj se rezultata na obeh trgih izravnata. Osnovne štiri oblike izvedenih finančnih instrumentov so: časovno prenesene pogodbe (angl. forwards), terminske pogodbe (angl. futures), opcije (angl. options) in zamenjave (angl. swaps) (Kocič, Nowak, 2000, str. 163-164).

Izvedeni finančni zavarovalni instrumenti so finančni instrumenti, katerih vrednost je določena z gibanjem posebnega indeksa, ki je vezan na določeno zavarovalniško tveganje. Z nakupom izvedenega finančnega zavarovalnega instrumenta vezanega ne določeno tveganje, je mogoče kompenzirati neugodna gibanja v škodnih rezultatih, ki jih to tveganje povzroča. Obseg kompenzacije je odvisen od korelacije zavarovančevih škodnih zahtevkov s tem zavarovalnim

¹⁰ Ginnie Mae ali GNMA je okrajšava za Government National Mortgage Association.

indeksom. Zavarovalni indeks je lahko izražen v denarnih zneskih (npr. skupni znesek škod v primeru uresničitve določenega tveganja), lahko pa je določen z povsem drugačnimi merili (npr. število deževnih dni v določenem obdobju - značilno za t.i. vremenske derivate (angl. weather derivatives)) (Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century?, 1999, str. 31). Z izvedenimi zavarovalnimi finančnimi instrumenti se med drugim trguje na naslednjih borzah: Chicago Board of Trade (opcije), Chicago Mercantile Exchange (vremenski derivati) in The Catastrophe Risk Exchange iz New Yorka (Kocič, Nowak, 2000, str. 166).

Kot primer izvedenih finančnih zavarovalnih instrumentov vzemimo katastrofične zamenjave (angl. catastrophe swaps). Splošna značilnost zamenjav je, da omogočajo zamenjavo terjatev in obveznosti z različnimi značilnostmi. Stranke tako lahko zamenjajo terjatve in obveznosti, ki se razlikujejo glede na valuto v kateri so nominirane, vrsto obrestne mere ali glede na oboje. V primeru katastrofičnih zamenjav gre za zamenjavo fiksnih plačil (zavarovalne premije) s spremenljivimi plačili (zavarovalnine). Najpogosteje se med partnerja postavi finančni posrednik, lahko pa do dogovora pride tudi neposredno med zainteresiranima strankama (Kocič, 2002, str. 311).

Zavarovalni izvedeni finančni instrumenti so odgovor na pomanjkanje zmogljivosti zavarovalnih trgov. V primeru zavarovanja preko teh instrumentov ustrezne zmogljivosti zagotavljajo investitorji, ki ne prihajajo iz zavarovalniškega sektorja (Krumberger, 2002, str. 71).

Od vseh vrst izvedenih finančnih zavarovalnih instrumentov so od leta 1997 največ poslov sklenili s t.i. vremenskimi derivati - kar za 7.5 milijarde USD (samo v zimski sezoni 2000-2001 za približno 2 milijarde USD) (The picture of ART, 2003, str. 39).

6.4. ALTERNATIVNI PRENOSI TVEGANJ V SVETU

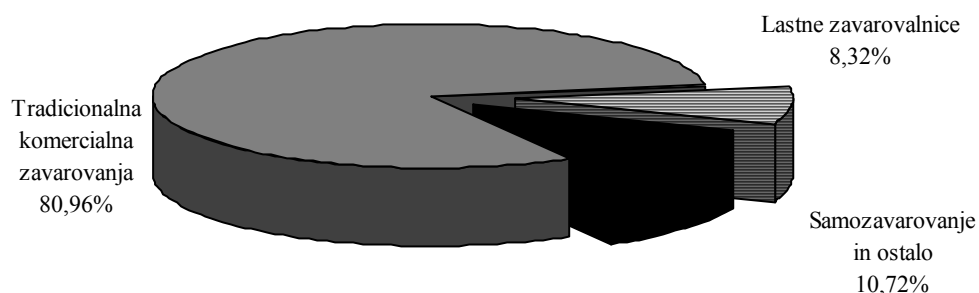
V letu 2001 so svetovne zavarovalnice zbrale za 370 milijard USD zavarovalne premije iz komercialnih zavarovanj¹¹, medtem ko je v istem letu zbrana premija alternativnih nosilcev tveganj skupaj znašala 88 milijard USD.

Zelo pomembno vlogo na trgu alternativnih prenosov tveganj imajo velike korporacije. Tako je leta 2001 delež premije iz naslova komercialnih zavarovanj, zbran s strani 2.500 največjih svetovnih podjetij v skupno premijo lastnih zavarovalnic znašal kar 80%, delež teh podjetij v skupni premiji ostalih alternativnih nosilcev¹² tveganj pa 45%. Vloga velikih podjetij na tradicionalnem trgu komercialnih zavarovanj pa je precej manjša - prispevala so le 13% celotne premije (The picture of ART, 2003, str. 13).

¹¹ Za komercialna zavarovanja se štejejo premoženjska in življenjska zavarovanja ter pozavarovanja, ne pa tudi socialna zavarovanja.

¹² Med ostale alternativne nosilce komercialnih tveganj štejemo samozavarovanje (angl. Self-insurance), skupine za samopridržajna tveganja (angl. Risk Retention Groups) in nakupne skupine (angl. Purchasing Groups). Vsi ti nosilci tveganj so značilni le za trg ZDA.

Slika 10: Razmerje med zbrano premijo, ki so jo zbrali tradicionalni nosilci komercialnih tveganj in zbrano premijo alternativnih nosilcev tveganj (posebaj za lastne zavarovalnice in posebaj za preostale nosilce) v letu 2001

Vir: The picture of ART, 2003.

V letih 1998-2001 se je premija alternativnih nosilcev tveganj v povprečju vsako leto realno povečala za 7%. Največjo povprečno rast premije v tem obdobju so imele lastne zavarovalnice (10%), najnižjo pa samozavarovanje (2%).

Kot lahko vidimo v tabeli 14 so različni programi alternativnih prenosov tveganj v preteklih letih beležili različno hitro rast (vsi programi skupaj v povprečju 16% na leto). Bolj poznani in širše sprejeti so programi, ki so na trgu alternativnih prenosov tveganj prisotni že dalj časa. Tako je bilo na primer z pogodbami za (po)zavarovanje omejenega tveganja sklenjenih največji obseg poslov v letu 2001 in beležijo najhitrejšo rast. Nekateri novejši programi, kot na primer listninjenje zavarovalniških tveganj in varnostni kapital, so še v fazi prepoznavanja in še niso v širši uporabi pri (po)zavarovalnicah in ostalih podjetjih.

Tabela 14: Velikost trga nekaterih ART metod v letu 2001 in njihova povprečna realna letna rast v obdobju 1998-2001

Program za financiranje tveganja	Velikost trga (mrd. USD)	Povprečna realna letna rast 1998-2001 (v %)
(Po)zavarovanje omejenega tveganja	26,5	64
Listninjenje zavarovalniških tveganj	4,8	24
Vremenski izvedeni fin. instrumenti	4,3	31
Ostale finančne rešitve	17,7	3

Vir: The picture of ART, 2003.

V prihodnosti je moč pričakovati rast premije tako pri tradicionalnih komercialnih zavarovanjih, kot pri alternativnih prenosih tveganj. Vzrok za rast premije pri tradicionalnem zavarovanju naj bi bil predvsem rast cen zavarovanj, povpraševanje pa naj bi ostalo približno na enaki ravni. Na rast obsega poslovanja z različnimi oblikami alternativnih prenosov tveganj, pa naj bi vplivala naraščajoča potreba po uporabniku prilagojenih proizvodih in po alternativni dragim in za mnoga tveganja nedostopnim tradicionalnim komercialnim zavarovalnim kapacitetam (The picture of ART, 2003, str. 4).

6.5. ALTERNATIVNI PRENOSI TVEGANJ V SLOVENIJI

Alternativni prenos tveganj so se v Sloveniji prvič pojavili leta 1988. Šlo je za pogodbo o finančnem pozavarovanju premoženjskih zavarovanj. Leta 1991 je bila s strani Poslovnega sistema Mercator ustanovljena prva lastna zavarovalnica - Zavarovalnica Mercator. Na zahtevo takratnega Urada za zavarovalni nadzor je leta 1996 Mercator prodal večinski delež v zavarovalnici, ta pa danes posluje kot klasična zavarovalnica pod imenom Krekova zavarovalnica. Naslednjič zasledimo uporabo ART metod na slovenskem zavarovalniškem trgu leta 1999 - dve slovenski zavarovalnici sta sklenili pogodbi o pozavarovanju omejenega tveganja (ena na področju življenjskih, druga pa na področju premoženjskih zavarovanj). Leta 2000 pa zasledimo pogodbo oziroma enostavno obliko programa dolgoročne zaščite pred več tveganji (MMP). Kot prodajalec produktov alternativnih prenosov tveganj se na slovenskem zavarovalniškem trgu pojavi le eno zavarovalno podjetje (na področju premoženjskih zavarovanj). Zbrana premija iz naslova alternativnih prenosov tveganj v Sloveniji je zanemarljiva - v letu 2000 je znašala manj kot en promil celotne zbrane premije zavarovalnic in pozavarovalnic. Glede na povedano, bi težko govorili o razvitosti trga alternativnih prenosov tveganj v Sloveniji (Krumberger, 2002, str. 90).

7. SKLEP

Pozavarovanje je zavarovanje zavarovatelja pri pozavarovatelju, oziroma v primeru retrocesije zavarovanje pozavarovatelja (retrocedenta) pri drugem pozavarovatelju (retrocesionarju). Nevarnosti, ki jih (po)zavarovalnice prevzamejo v kritje v mnogih primerih presegajo njihove zmožnosti lastne izravnave. Da bi si zagotovile stabilnost škodnega rezultata in večjo premijsko kapaciteto se tako (po)zavarovalnice pozavarujejo. Z rastjo in razvojem svetovnih zavarovalniških trgov, ki sta posledica naraščajočega povpraševanja po zavarovanju in ustvarjanja novih vrst kritja, se hkrati povečuje tudi potreba (po)zavarovalnic po pozavarovanju, s tem pa pomembnost pozavarovalne dejavnosti in pozavarovalniških trgov.

V nadaljevanju bom potrdil oziroma ovrigel štiri trditve, ki sem jih navedel v uvodu kot temeljno hipotezo oziroma izhodišče specialističnega dela.

Za slovenski zavarovalniški trg je značilno, da je relativno majhen z vidika števila kupcev zavarovalnih storitev in posledično majhen z vidika možnosti izravnavanja večjih nevarnosti v okviru zavarovalniškega in pozavarovalniškega trga. Slovenci, kot kupci zavarovalnih storitev, smo še vedno premalo osveščeni o koristnosti le-teh, čeprav se informiranost in kritičnost postopno krepi. V celotni bruto fakturirani premiji slovenskih zavarovalnic predstavlja delež življenjskih zavarovanj le petino celotne premije (svetovno povprečje je tri petine), kar kaže na podzavarovanost slovenskega zavarovalniškega trga. Podzavarovanost na področju osebnih zavarovanj (poleg pri življenjskih tudi pri zdravstvenih zavarovanjih) predstavlja veliko tržno nišo.

Največji zavarovalniški trgi na svetu so (po vrsti) trgi ZDA, Japonske, Velike Britanije in Nemčije, na katerih zavarovalnice skupaj zberejo več kot dve tretjini celotne svetovne zavarovalne premije. Slovenija se po velikosti trga uvršča na rep prve petdeseterice svetovnih zavarovalniških trgov. Po kazalcih razvitosti: bruto zavarovalna premija na prebivalca ter delež bruto zavarovalne premije v BDP, se je največjim štirim zavarovalniškim trgom na svetu pridružila še Švica, ki je po kazalcu zavarovalna premija na prebivalca celo najbolj razvit zavarovalniški trg na svetu. Po sami vrednosti obeh kazalcev se slovenski zavarovalniški trg sicer nahaja nekje okrog svetovnega povprečja, kar zadošča za mesto med tridesetimi najbolj razvitimi zavarovalniškimi trgi na svetu. Med večjimi zavarovalniškimi trgi Slovenija prehiteva celo nekatere manj razvite države članice EU. Z navedenim lahko v celoti potrdim prvo trditev iz temeljne hipoteze, da je slovenski zavarovalniški trg majhen, vendar po razvitosti prekaša marsikateri večji zavarovalniški trg.

Največji delež svetovnih pozavarovalnih zmogljivosti zagotavljajo nemške, švicarske in francoske pozavarovalnice, ki nudijo pozavarovalno kritje za večino svetovnih zavarovalniških trgov. Zelo pomembno vlogo pa imajo tudi ameriške in bermudske pozavarovalnice ter londonski pozavarovalni trg.

Kljub dejstvu, da največjih deset svetovnih pozavarovalnic zbere več kot tri četrtine celotne svetovne pozavarovalne premije, je na tržišču dovolj prostora tudi za številne manjše pozavarovalnice, ki delujejo večinoma na domačem (nacionalnem) pozavarovalniškem trgu. Med slednje lahko štejemo tudi obe slovenski pozavarovalnici. Če je večino svetovne zavarovalne premije zbrane z življenjskimi zavarovanji velja za pozavarovalno premijo ravno obratno, saj je več kot štiri petine vse svetovne pozavarovalne premije zbrane iz skupine neživljenjskih zavarovanj. Delež pozavarovalne premije iz življenjskih zavarovanj je v Sloveniji še nižji kot v svetu (pod 1%) - delno tudi zaradi nizkega deleža premije življenjskih zavarovanj v celotni zavarovalni premiji. Primerjava kazalcev razvitosti tako za Slovenijo, kot za svet, priča o nadaljnem razvoju pozavarovalne dejavnosti.

Pozavarovalno pravo v svetu je v nasprotju z zavarovalnim pravom urejeno predvsem z neformalnimi viri, ki zapolnjujejo pomanjkanje ustrezne zakonske ureditve. Če vzamemo za primer Evropsko unijo, lahko vidimo, da na področju pozavarovalne zakonodaje že od leta 1964 vlada popolna statusna in pogodbeno svoboda. Enako sicer velja tudi za zavarovalno zakonodajo, vendar šele od leta 1994. Posamezne države članice tako same različno zakonsko urejajo področje pozavarovanja, kar pa otežuje mednarodno poslovanje pozavarovalnic. Težave naj bi bile odpravljene s sprejetjem nove direktive, ki naj bi enotno pravno uredila nekatera področja pozavarovanja. V Sloveniji podobno kot v večini svetovnih držav pogodbeno pravo večinoma urejajo neformalnimi viri, izjema so le letalska in pomorska zavarovanja, ki imajo zakonsko ureditev. Na področju statusnega prava pa v Sloveniji velja Zakon o zavarovalništvu, ki zakonsko (skoraj) enotno ureja področje zavarovalništva in pozavarovalništva. Na enak način imajo zakonsko urejeno pozavarovalništvo le nekatere naprednejše države članice EU (npr. Velika Britanija, Danska, Finska). Z ugotovitvami glede slovenskega zavarovalniškega in pozavarovalniškega trga ter glede pozavarovalne pravne ureditve lahko potrdim tudi drugo trditev iz temeljne hipoteze. Pozavarovalna dejavnost v Sloveniji res ni v slabem položaju, ter se (še naprej) razvoja v smeri razvoja razvitih držav.

Število večjih (katastrofalnih) škodnih dogodkov v svetu se je od 70-ih let prejšnjega stoletja precej povečalo. Njihov porast lahko pripišemo predvsem porastu nevarnostnih dogodkov, ki jih je povzročil človek. Naravne nesreče ostajajo približno enako pogoste. Število žrtev v katastrofalnih škodnih dogodkih med posameznimi leti zelo niha, vezano pa je predvsem na nastanek večjih naravnih nesreč in regijo, kjer se te zgodijo. Kot posledica večje gostote prebivalstva in večje koncentracije vrednosti po svetu so se v zadnjih 15-ih letih močno povečale nastale ekonomske škode. Še večji porast pa lahko opazimo pri zneskih zavarovanih škod in pa deležih teh škod v ekonomskih škodah, kar kaže na večjo zavarovanost. Večino zavarovanih škod lahko pripišemo naravnim nesrečam, posebej tistim, ki so se zgodile na gosto naseljenih področjih in v bogatih državah. Naraščajoče zavarovane škode so nedvomno (polek zavarovalnic) močno prizadele tudi pozavarovalnice, zato te poskušajo negativen vpliv naraščajočih zavarovanih škod zajezi z izključitvami nekaterih tveganj, geografsko razpršitvijo

(predvsem tiste, ki poslujejo na več svetovnih trgih) in časovno razpršitvijo, narašča pa tudi pomen alternativnih metod prenosa tveganj.

Glavni namen alternativnih prenosov tveganj ni nadomestitev tradicionalnih oblik zavarovanja in pozavarovanja, temveč je nanje potrebno gledati kot na dopolnilo tradicionalnih oblik tam, kjer so te neučinkovite in ne ponujajo najboljših rešitev. Slabosti tradicionalnih oblik (po)zavarovanja so poleg omejenih zmogljivosti in nezavarovaljivosti nekaterih tveganj tudi kreditno tveganje, kateremu je izpostavljen (po)zavarovanec, zavarovalni cikli na (po)zavarovalnih trgih in pogosto prevelik obseg zavarovanja za zavarovanca. Z različnimi ART metodami je tako mogoče povečati učinkovitost prenosa tveganja, razširiti spekter zavarovaljivih tveganj in črpati dodatno kapaciteto iz kapitalskih trgov. V praksi se je postopoma razvilo sedem vrst ART metod. Bolj poznane in širše sprejete so metode, ki so na trgu alternativnih prenosov tveganj prisotne že dalj časa (npr. (po)zavarovanje omejenega tveganja). Nekatere novejšje metode, kot na primer listninjenje zavarovalniških tveganj in varnostni kapital, so še v fazi prepoznavanja in še niso v širši uporabi pri (po)zavarovalnicah in ostalih podjetjih. Na slovenskem zavarovalniškem in pozavarovalniškem trgu ART metode (razen v nekaj redkih posamičnih primerih) še niso v širši uporabi, lahko pa je pričakovati, da bo tako ostalo še kar nekaj časa.

V prihodnosti je v svetu moč pričakovati rast premije tako pri tradicionalnih (po)zavarovanjih, kot tudi pri alternativnih prenosih tveganj. Vzrok za rast premije pri tradicionalnem (po)zavarovanju naj bi bil predvsem rast cen zavarovanj, povpraševanje pa naj bi ostalo približno na enaki ravni. Na rast obsega poslovanja z različnimi ART metodami, pa naj bi vplivala naraščajoča potreba po uporabniku prilagojenih proizvodih in po alternativni dragim in za mnoga tveganja nedostopnim tradicionalnim zavarovalnim kapacitetam.

Tako lahko potrdim tudi preostali dve trditvi iz uvodoma podane temeljne hipoteze. V svetovnem pozavarovalništvu se res močno odraža naraščanje nevarnostnih dogodkov, ki jih povzroča človek. Kot se je pokazalo z dogodki okrog 11. septembra 2001 imajo ti vedno večji škodni potencial. Kljub vsemu, pa po dosedanji praksi na dosežene rezultate pozavarovalnic (še vedno) najbolj negativno vplivajo nastale zavarovane škode iz (katastrofalnih) naravnih nesreč. Trendi v svetovnem zavarovalništvu in pomanjkljivosti tradicionalnih oblik (po)zavarovanj tako nudijo skoraj idealne pogoje za nadaljni razvoj alternativnih prenosov tveganj.

LITERATURA

1. Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for 21st century? Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 1999. 2, 41 str.
2. Alternative risk transfer via finite risk reinsurance: an effective contribution to the stability of the insurance industry. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 1997. 5, 37 str.
3. An Introduction to Reinsurance. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company Economic Research & Consulting, 2002. 34 str.
4. Bijelić Mile: Zavrovanje in pozavarovanje. Ljubljana: Slovenica, zavarovalna hiša d.d. Ljubljana, 1998. 343 str.
5. Bodie Zvi, Kane Alex, Marcus Alan: Investments, 3rd Edition. Burr Ridge, Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1996. 937 str.
6. Boncelj Jože: Zavarovalna ekonomika. Maribor: Založba obzorja Maribor, 1983. 351 str.
7. Carter R. L.: Reinsurance. Brentford: Kulwer Publishing in association with Mercantile and Generali Reinsurance Company Limited, 1979. 590 str.
8. Elliott W. Michael et al.: Principles of Reinsurance. Volume 1. Melven. Insurance Institute of America, 1995. 208 str.
9. Ferlan Miha, Flis Slavko: Osnovni pojmi o vlogi in funkcioniranju pozavarovanja. Ljubljana: Pozavarovalna skupnost Sava, 1978. 101 str.
10. Flis Slavko: Zbrani spisi o zavarovanju. I. knjiga. Ljubljana: Pozavarovalnica Sava, Zavarovalnica Triglav, 1995. 311 str.
11. Flis Slavko: Zbrani spisi o zavarovanju. II. knjiga. Ljubljana: Pozavarovalnica Sava, Zavarovalnica Triglav, 1995a. 357 str.
12. Flis Slavko: Zbrani spisi o zavarovanju. III. knjiga. Ljubljana: Pozavarovalnica Sava, Zavarovalnica Triglav, 1995b. 416 str.
13. Flis Slavko: Nekaj misli o ekonomskem pogledu na slovensko pozavarovanje. Obzornik Zavarovalnice Triglav, Ljubljana, 18 (1995c), 9, str. 8-10.
14. Flis Slavko: Zbrani spisi o zavarovanju. IV. knjiga. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 1999. 606 str.

15. Gorišek Jurij: Slovensko zavarovalništvo in prilagoditev zakonodaje. Naše gospodarstvo, Maribor, 40 (1994), 6, str. 713-722.
16. Insurance derivatives and securitization: New hedging perspectives for the US catastrophe insurance market? Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 1996. 5, 24 str.
17. Ivanjko Šime: Zavarovalna pogodba v luči obligacijskega prava. 5. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 1998, str. 119-133.
18. Ivanjko Šime et al.: ABC zavarovalništva s praktičnimi primeri. Maribor: Založba Kapital, 1999. 103 str.
19. Jakopanec Levart Renata: Zavarovalna pogodba po novem. 8. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2001, str. 159-169.
20. Kocič Andrej, Nowak Paul: Alternativni prenos tveganj v zavarovanju in pozavarovanju. 7. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2000, str. 157-174.
21. Kocič Andrej: Captive-zavarovalnica. Obzornik Zavarovalnice Triglav, Ljubljana, 23 (2000), 10, str. 2-3.
22. Kocič Andrej: Pozavarovanje končnega tveganja. Obzornik Zavarovalnice Triglav, Ljubljana, 24 (2001), 1-2, str. 2-4
23. Kocič Andrej: Ostale metode alternativnega prenosa tveganj v zavarovanju in pozavarovanju. Obzornik Zavarovalnice Triglav, Ljubljana, 24 (2001a), 4, str. 4-6.
24. Kocič Andrej: Uporaba kapitalskih trgov za upravljanje zavarovalnih tveganj. 9. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 305-317.
25. Končina Miroslav: Trženje osebnih in premoženjskih zavarovanj. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 311 str.
26. Krumberger Maja: Problemi in prihodnost alternativnih prenosov rizikov. Magistersko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 108 str.
27. Mahne Nataša: Uvedba sistema controllinga v Zavarovalnici Triglav, d.d., Območna enota Ljubljana. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996, 63 str.
28. Pavliha Marko: Vloga pozavarovanja na slovenskem zavarovalnem tržišču. Dnevi slovenskega zavarovalništva 1995. Bled: Društvo ekonomistov Ljubljana, 1995, str. 103-114.

29. Pavliha Marko: Nenavadni svet pozavarovalnih pogodb. Podjetje in delo, Ljubljana: Gospodarski vestnik, 21 (1995a), 5-6, str. 681-693.
30. Pavliha Marko: Finančni oris zavarovalništva. Pravna praksa, Ljubljana, 23(1997), priloga.
31. Pavliha Marko: Zavarovalno pravo. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2000. 371 str.
32. Pavliha Marko: Država kot legislator in nadzornik slovenskega zavarovalništva (o prihodnosti zavarovalnega prava). 9. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 163-169.
33. Pavliha Marko: Pozavarovalni izzivi v 201. desetletju našega štetja. Podjetje in delo, Ljubljana: Gospodarski vestnik, 24 (2003), 3-4, str. 339-350.
34. Pavliha Marko: Vpliv svetovnih dogajanj na pozavarovalništvo. 10. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003a, str. 65-79.
35. Peroša Boštjan: Jederski zavarovalni in pozavarovalni pooli. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 40 str.
36. Rajeda George E.: Principles of Insurance, 2nd Edition. London: Scott, Foresman and company, 1986. 698 str.
37. Reinsurance - a systemic risk? Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2003. 5, 32 str.
38. Škufca Franc: Sto let slovenskega zavarovalstva. 7. dnevi slovenskega zavarovalništva. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2000, str. 63-82.
39. The global reinsurance market in the midst of consolidation. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 1998. 9, 34 str.
40. The picture of ART. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2003. 1, 42 str.
41. Zanetti Aurelia et al.: Natural catastrophes and man-made disasters in 2001: man-made losses take on a new dimension. Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2002. 24 str.

VIRI

1. Facts & figures on global insurance. Swiss Reinsurance Company. [URL:<http://www.swissre.com/internet/pwswpspr.nsf/vwallbyidkeylu/mbar-4ybgk4>], 17. 01. 2004
2. Global non-life insurance in a time of capacity shortage. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2002. 4, 28 str.
3. Insurance industry in Eastern Europe: Increasing competition - different prospects for growth. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 1998. 7, 42 str.
4. Natural catastrophes and man-made disasters in 2002: high flood loss burden. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2003. 2, 37 str.
5. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/2001).
6. Pomorski zakonik (Uradni list RS, št. 26/2001).
7. Slovenski zavarovalniški bilten. Ljubljana: Slovensko zavarovalniško združenje, 2001. 67 str.
8. Slovenski zavarovalniški bilten. Ljubljana: Slovensko zavarovalniško združenje, 2002. 68 str.
9. Slovenski zavarovalniški bilten. Ljubljana: Slovensko zavarovalniško združenje, 2003. 65 str.
10. World financial centres: New horizons in insurance and banking. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2001. 7, 42 str.
11. World insurance in 2001: turbulent financial markets and high claims burden impact premium growth. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2002. 6, 36 str.
12. World insurance in 2002: high premium growth in non-life insurance. Sigma, Zürich: Swiss Reinsurance Company, 2003. 8, 38 str.
13. Zakon o obligacijskih in stvarnopravnih razmerjih v letalstvu (Uradni list RS, št. 12/2000).
14. Zakon o zavarovalništvu (Uradni list RS, št. 13/2000).